

2

Een tijd Vonkje

Un chispa di tempo

2

Een tijdVonkje *Un chispa di tempo*

Uitgegeven door Directie Onderwijs Aruba

Werkgroep geschiedenis methode basisonderwijs

Etty Erasmus
Rita Lampe-Jansen
Desiree Correa (o.a de verhalen)
Day Riley Vinck / John Fingal (projectleiders)
Susan Herrings

Illustraties

Conrad de Rozario
Paul de Becker

Foto's

Fanapa
Archeologisch Museum Aruba
Aad Versteeg
Scott Eckert

Met dank aan

Vivi Ruiz, Roeland de Kort, Aad Versteeg, Evelino Fingal,
Fan Croes, Mirla Tromp, Doreen Geerman, C.L.U.,
de proefscholen

Aan alle anderen die op een of andere manier hun bijdrage
aan het project hebben geleverd onze speciale dank.

Uitgegeven door Directie Onderwijs Aruba

ISBN 99904.85.34.8

Copyright © Land Aruba 1998

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm, geluidsband of op welke wijze ook zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Chispa

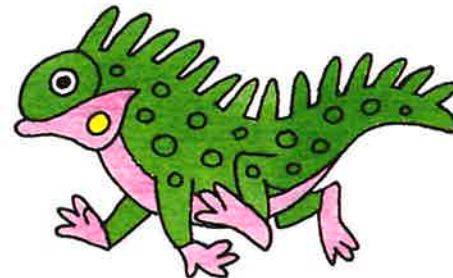
Moeder aarde sidderde en schudde.
 De krampen lieten niet op zich wachten.
 Tussen de krampen door kreeg Moeder Aarde momenten van rust. "Wat heb ik veel meegemaakt," dacht Moeder Aarde. "Hoeveel voeten en poten hebben niet over me heen gelopen? Het water dat altijd heeft gezorgd dat ik niet uitdroogde, de wind die mij telkens koelte toe wuifde."
 Met veel lawaai scheurde de huid van Moeder Aarde open en een vonkje vuur sprong eruit, gevolgd door meerdere vonken.
 Het eerste vonkje begon hard te rennen; hij wilde niet terug.
 Het vonkje, dat zichzelf Chispa noemde, sprong en kwam op een heuveltje terecht. Vandaar keek hij om zich heen en zag wat er allemaal op het eilandje gebeurde waar hij terechtgekomen was.
 "Hmm. Hmm. Wat gebeurde er veel; mensen die kwamen en weer weggingen. Blote mensen, mensen met rare kleren aan. Mensen met baarden. Mensen met lange haren."
 Chispa begon te schrijven. Hij probeerde alles wat hij zag op te schrijven, maar dat ging niet. Er gebeurde teveel op dit eilandje.

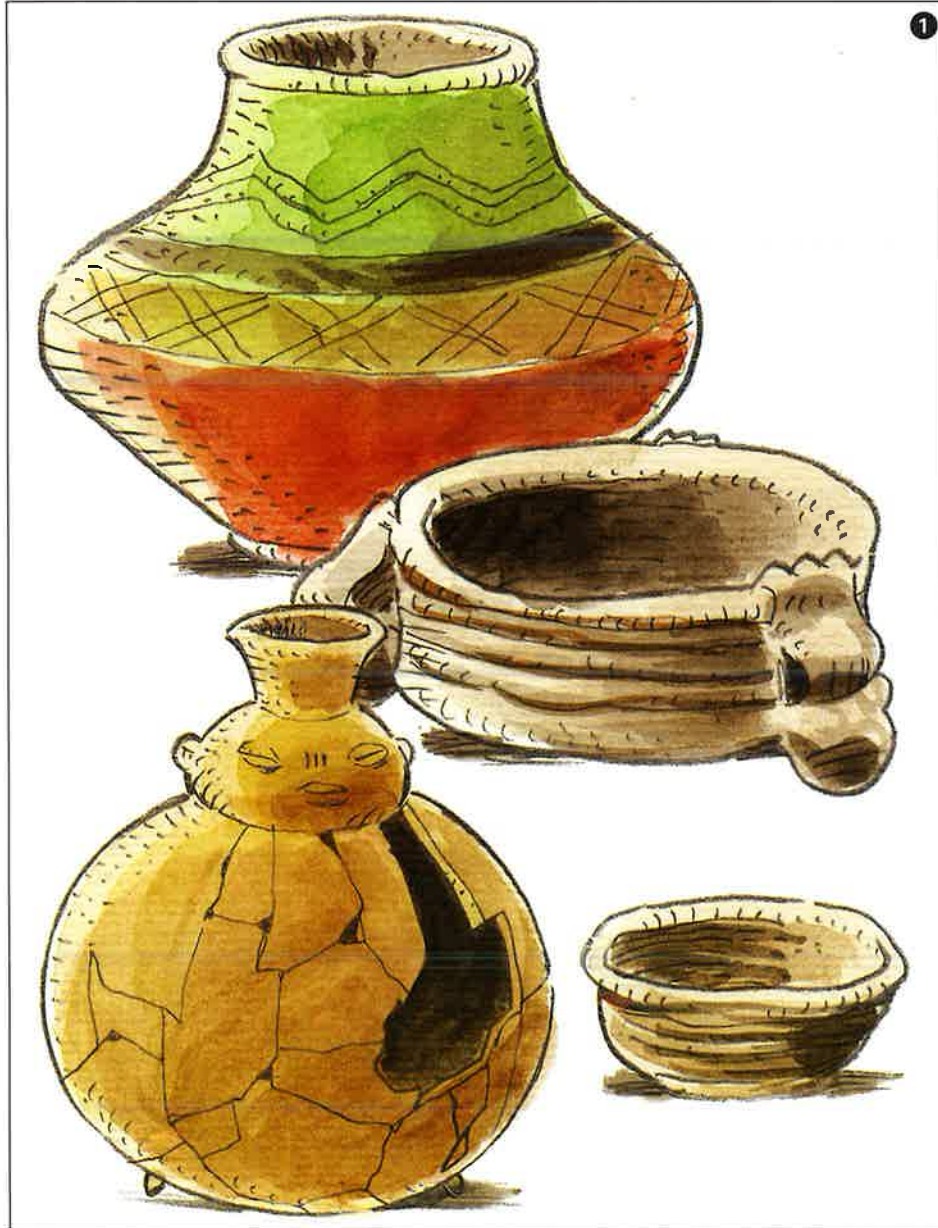
"Ik zal maar een beetje over alles schrijven. Zo zullen de kinderen later weten wat er gebeurd is.

Ik zal een vuurtje bij de kinderen aanwakkeren en wie weet of dit vuurtje niet een grote brand wordt," zei Chispa tot zichzelf.

Chispa bleef maar schrijven. Hij kreeg het warm van binnen.

"Ha, de kinderen zullen in vuur en vlam staan als ze dit geschiedenisboek in hun handen krijgen," dacht Chispa.

1 De ceramische mensen

In het vorige boek spraken we over de pre-ceramische mensen. Waarom werden ze zo genoemd? Juist: 'pre'- betekent 'voor' en 'ceramisch' is 'aardewerk'. Deze mensen maakten nog geen potten van aardewerk. Ze waren jagers, vissers en voedselverzamelaars. Ze trokken rond op zoek naar water en voedsel. Vuur maakten ze wel. Deze mensen waren ongeveer 1.60 m lang en hadden een lang, smal gezicht met een hoog voorhoofd. Hun doden werden in de grond begraven en het graf werd met stenen aangeduid. Dit weten jullie natuurlijk al... Nu gaan we over een andere groep praten:

■ 1. Aardewerk potten uit de ceramische periode.

Een stille aftocht en een nieuw begin

Shon Shoco knipperde even met zijn ogen. De zon scheen erg fel.

“Verdraaid! Hij was ook niet gewend om zo vroeg op te staan.”

De zon stond nog niet zo hoog aan de hemel! Shon Shoco keek even rond. Geen wonder dat hij wakker was geworden.

Hij zag hoe een paar mannen een afdak afbraken. Iets verderop probeerden twee vrouwen hun schelpen in een groot blad te wikkelen. Maar wat waren ze dan van plan? Waarom hadden ze hun nieuwe afdak afgebroken?

Shon Shoco vloog naar een hogere tak van de Huliba-boom.

Zo, vanaf deze plek kon hij alles beter overzien.

Hij zag hoe een groepje mannen, vrouwen en kinderen achter elkaar naar het strand toe liep. Ze werden nagestaard door die vreemde mensen, die een volle maan terug plotseling op het eiland waren verschenen. Shon Shoco vond hen er raar uitzien. Ze leken helemaal niet op de andere mensen, die hier al woonden. Hij had van zijn grootvader gehoord, dat dit eiland al heel erg lang bewoond werd door de mensen, die nu naar het strand toe liepen.

En bij de laatste volle maan waren er andere

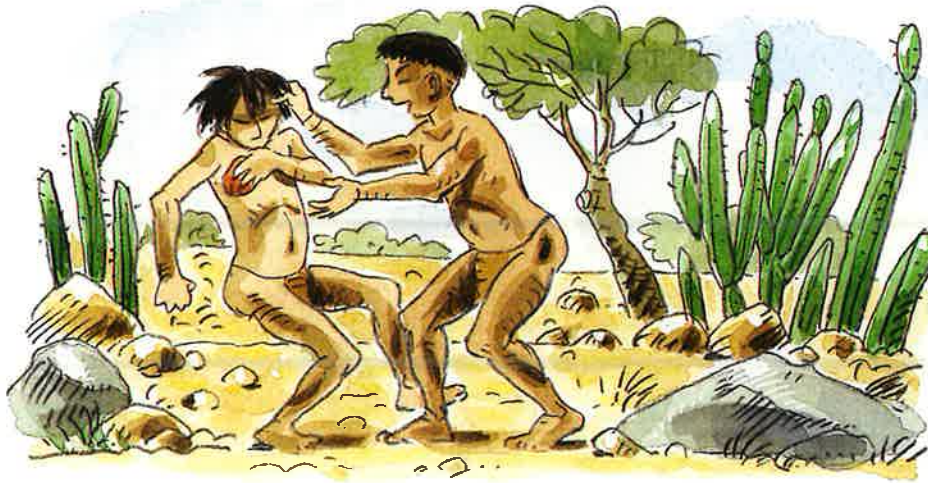

2

■ 2. Shon Shoco keek naar de mensen die Aruba verlieten.

mensen aan land gekomen die er heel anders uitzagen. Deze mensen waren wel heel lang. Maar waarom gingen die eerste mensen dan weg? Was de ruzie misschien de oorzaak hiervan?

Shon Shoco zuchtte diep en peinsde. Hij keek verdrietig naar de mensen, die dan in hun kano's stapten. Shon Shoco wist zeker, dat ze nooit meer terug zouden komen, want nooit eerder was er zo'n grote groep mét vrouwen

en kinderen weggegaan...

Een paar zonsondergangen terug was hij ruw uit zijn slaap gewekt door boze stemmen.

Wat was er aan de hand?

De kleinzoon van Macaleca had een rijpe cactusvrucht in zijn hand en de nieuwe vreemde jongen probeerde die af te pakken. De kleinzoon van Macaleca begon uit alle macht te krijsen en te schoppen. Er volgde een vreselijk gevecht; niet alleen tussen die twee jongens, o nee!

Ook de vaders en zelfs de ooms bemoeiden zich ermee. En tijdens het gevecht werd de vijg hélemaal platgetrapt!

Shon Shoco werd er erg triest van, want het was zo'n grote rijpe vrucht geweest. En meer waren er ook niet. Het eiland maakte toen één van haar droogste periodes door. Zelfs de schijfcactussen waren ingekrompen van de droogte! De rooien waren ook al leeg! Alles

zag er dor en droog uit.

Bula-Deifi kwam naast hem zitten. Samen bleven ze de kano's nastaren, totdat ze stipjes werden aan de horizon.

Zzzoeff!!!

Een steen vloog rakelings zijn hoofd voorbij. Verschrikt keek Shon Shoco omlaag.

Hij zag twee pientere, boze oogjes, die naar Bula-Deifi opkeken. Eén van de nieuwe kinderen had een slinger in zijn hand en probeerde Bula-Deifi met een steen te raken! Zonder zich te bedenken, sloeg Shon Shoco op de vlucht.

Hij zou wel gek zijn als hij daar op die tak zou blijven zitten.

Hij zou voor niemand als middagmaal dienen! Als Bula-Deifi bleef, was het haar probleem. Maar Bula-Deifi was gelijk de andere kant opgevlogen.

■ 3. Een Arubaanse shoco.

Wie was de baas?

Een nieuwe groep van een andere stam.
De twee ruziemakende kinderen komen jullie zeker bekend voor. Soms kibbel je met je zusje of broertje om speelgoed.

De twee kinderen uit het verhaal krijgen een probleem omdat ze allebei:

- honger hebben
- hetzelfde willen hebben: nl. een cactusvrucht
- niet dezelfde taal spreken en
- bij verschillende groepen behoren

Wie waren de nieuwe eilandbewoners?

Aruba, Nos Dushi Aruba....

Je krijgt weer nieuwe bewoners.

1.1 Nieuwe bewoners op Aruba

Er kwamen andere mensen op Aruba wonen; waarschijnlijk leefden ze eerst samen met de pre-ceramische mensen op ons eiland. Op een dag verliet deze eerste groep bewoners ons eiland en bleven de andere mensen alleen achter. Welke andere mensen dan?

Deze mensen waren de Caquetio's, één van de vier groepen, die een Arowakse taal spraken. De taal was het enige dat ze hetzelfde hadden. Verder hadden ze ieder hun eigen cultuur (= gewoonten en tradities).

Deze mensen, die een Arowakse taal spraken, woonden in een groot deel van het Caribische Gebied en de Kustvlakte van het Vasteland (nu Venezuela).

Een Arowakse taal werd gesproken door de volgende vier groepen van mensen:

1. De Lucayo's op de Bahama's
2. De Taíno's in Hispaniola, Cuba en Jamaica
3. De Borinques in Puerto Rico
4. De Caquetio's op Aruba, Bonaire en Curaçao en ook aan de kustvlakte van Venezuela.

De Caquetio's spraken dus ook een Arowakse taal.

■ 4. Gebieden waar een Arowakse taal werd gesproken.

De mensen, die een Arowakse taal spraken, woonden in een groot deel van het Caribische Gebied en de Kustvlakte van het Vasteland (nu Venezuela).

■ 5. Hoe de besturen waren verdeeld.

De Caquetio's kenden al een bestuursvorm.

1.2 Het bestuur van de Caquetio's.

Deze mensen, die aan de kust van Venezuela woonden, hadden een opperhoofd als hun baas. Dit opperhoofd was de Cacique. Als hij stierf, werd zijn oudste zoon de nieuwe Cacique. Hij had de macht van priester en van bestuurder van de stam.

De Cacique alleen kon niet alles regelen. Samen met de priester zorgde hij voor ceremonies voor de mensen van zijn stam, b.v. bij begrafenissen of bij het bidden voor regen.

Er waren verschillende namen voor deze priesters: Shaman, Piache, Behique en Boratio.

Soms was het moeilijk voor de Cacique om alles vanuit het Vasteland te regelen. Daarom benoemde hij leiders om hem te helpen. Deze

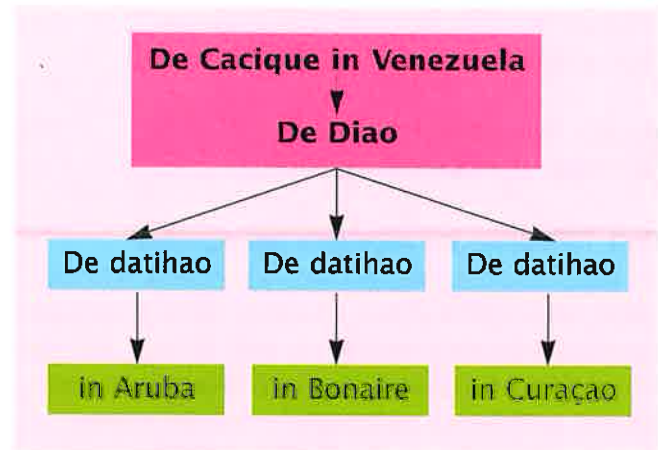

helpers heetten Diao's.

Zo'n Diao had weer hulpleiders, die hem bijstonden: de Datihao's.

Op Aruba b.v. waren er verschillende nederzettingen. Hiervan waren die van Savaneta, Sta. Cruz en Tanki Flip de grootste. In elke nederzetting of dorpje was een Datihao de leider.

Dus als we dit in een schema zetten, dan zag het er zo uit:

Waren de Caquetio's voor ons belangrijk? Zeker! Zij werden onze nieuwe eilandbewoners.

De Datihao en de priester waren de belangrijke personen van Aruba.

Vragen en opdrachten

± 2000

0
Chr.geb.± 1000
na Chr.

Nu

*de pre-ceramische periode**de Caquetio's komen op Aruba wonen*

Kijk naar de tijdbalk:

- A1 a. Omstreeks welk jaar kwamen de nieuwe bewoners op Aruba wonen?
b. Hoe heetten de nieuwe bewoners?
- A2 a. Welke taal spraken ze?
b. Welke andere drie groepen spraken ook zo'n taal?
- A3 a. Hoe heetten de priester-medicijnmannen van die vier stammen?
b. Wat voor werk deed de priester (medicijnman)?
- A4 a. Wat voor een macht had de Cacique van iedere stam?
b. Wie hielpen hem?
c. Wie was de leider dan van de nederzetting of het dorpje?
- A5 kopieerblad 1.1 Kaart van Aruba. Teken een hut (op de kaart) bij Savaneta, Sta Cruz en Tanki Flip en schrijf onder de kaart: nederzettingen van de Caquetio's.
- B1 Diao-Cacique-Piache-Datihao
Bij welke van de 4 woorden past de volgende omschrijving:
'Iemand die de leider is van een dorp

- B2 op Aruba in de ceramische tijd'.
De Cacique was het opperhoofd op het vasteland samen met de Diao. Op de eilanden zaten de Datihao's. Hoe communiceerden die mensen met elkaar?
- B3 PRIESTER - DIAO - LEIDER OP EILAND - PIACHE - LEIDER OP HET VASTELAND - OPPERHOOFD - DATIHAO - CACIQUE
In de rij woorden hierboven horen steeds twee woorden bij elkaar. Schrijf de tweetallen op.

Andere mensen

■ 6. *Caquetio die een offer brengt.*

Misschien had je het al ontdekt. De Caquetio's hadden niet alleen een andere naam dan de pre-ceramische mensen. Ze leefden ook anders dan de pre-ceramische mensen en zagen er ook anders uit.

Wist je bijvoorbeeld, dat ze oorlog voerden om de goden te eren? Of dat ze bepaalde delen van het lichaam aten. Rare mensen, die Caquetio's! Waren ze echt zo raar?

1.3 Hun karakter en leefgewoonten

De Caquetio's waren andere mensen dan de pre-ceramische mensen. Ze hadden hun eigen gewoonten en tradities. Aruba was voor hen een nieuw woongebied: een klein eiland, door de zee omringd, vol vis, schaal- en schelpdieren. Op Aruba was er echter niet zo veel wild als op het Vasteland.

Aruba, een eiland waar het niet zo vaak regende en dat soms lange, droge perioden kende. Maar als het regende..... dan was het zo'n stortbui, dat de rooien vol water raakten. Op sommige plaatsen vormden verschillende rooien één grote rooi. Wel, bij zo'n samenvloeiing van rooien gingen de Caquetio's wonen. Zij trokken niet rond op zoek naar water en voedsel zoals de pre-ceramische mensen. Neen. Het was niet nodig. Zij kozen een vast plekje waar ze konden zaaien en oogsten en gingen daar wonen. Ze verbouwden gewassen zoals yuca, maïs en boontjes.

1.4 Hoe zagen de Caquetio's er uit?

We herinneren ons, dat de pre-ceramische mensen niet zo lang waren: de mannen waren ongeveer 1.60 m en de vrouwen iets kleiner. Ze hadden een lang en smal gezicht met een laag voorhoofd.

En de nieuwe mensen dan?

De Caquetio's zagen er heel anders uit: zij waren iets groter. De mannen waren 1.70 m ongeveer en de vrouwen iets kleiner. Ze hadden een rond en breed gezicht met een laag voorhoofd. Daarom werden ze door de archeologen "breedkoppen" genoemd. Ze waren flinkgebouwde mannen en vrouwen met brede schouders. Hun huidskleur was koperkleurig. Ze hadden sluike, gitzwarte haren en zwarte ogen. Ze liepen altijd recht en fier.

Evenals de vorige bewoners liepen de mannen en kinderen bijna naakt rond. Zij versierden zich ook met bloemen, veren, schelpen en verf; de vrouwen echter droegen een lendelapje (een soort schortje). Mannen vonden een gordel van touw om hun middel erg handig.

1.5 Rituele oorlogen van de Caquetio's

De Caquetio's hadden een palissade (omheining) om hun dorpje. Dit was om ze te beschermen tegen vijanden, die hun dorpje zouden willen aanvallen. Als volk waren ze dan één. Ze vochten als het moest. Zo beschermden ze hun mensen en hun bezit. Ze waren aan de andere kant wel vrijgevig en soms zelfs verkwistend.

We weten nog steeds niet of de pre-

ceramische mensen zelf zijn weggegaan. Of waren ze verjaagd door deze nieuwe mensen? Misschien zijn ze zelfs één groep geworden, toen ze met elkaar gingen trouwen. Jammer dat we hier niets over weten.

De tweede groep eilandbewoners waren eenvoudige, hartelijke mensen. Ze hielden soms wel erg veel van hun maïsbiertje, de jupo. Deze afstammelingen van de Caquetio's kwamen van het Vasteland. Ze hadden een heel eigen karakter, cultuur en leefwijze. Volgens geleerden uit Venezuela woonde er op het Vasteland een stam, die de naam Arubae had. Het is daarom wel heel goed mogelijk, dat zij de voorouders waren van onze nieuwe bewoners. Zo zou ons eiland aan zijn naam gekomen zijn.

Deze groep mensen waren kanobouwers. In hun snelle kano's maakten ze reizen van Coro naar Aruba. Hier ruilden ze dan hun eigen producten tegen andere. Op deze manier bleven er groepen achter, die op het eiland bleven wonen. Ze leefden van het vissen en begonnen ook hun eigen groenten en vruchten te planten.

Om de drie jaar voerden ze hun rituele oorlogen. Ze hadden mensen nodig om ze op te offeren aan hun goden. Tijdens deze ceremonie aten ze kleine stukjes van hun slachtoffer. Dit deden ze om hun goden te eren.

Hun slachtoffers werden slaven of werden tijdens een ceremonie opgegeten. Alleen

■ 7. Een Caquetio, die door het water gaat met zijn zelfgemaakte kano.

Rituele oorlogen werden om de drie jaar gevoerd om de goden te eren.

bepaalde delen van het lichaam werden dan gegeten om de kracht en moed van hun slachtoffers te krijgen. Sommige slachtoffers werden offers voor hun goden. Omdat ze niet vaak oorlog voerden, waren ze dan ook niet geoefend hierin. Als zij aangevallen werden, vochten ze niet mee..... Maar sloegen dan meestal op de vlucht. Ze lieten hun hele hebben en houden (=alles) achter. Hun vijand waren de Cariben, die ook in ongeveer dezelfde gebieden woonden.

■ 8. Caquetio's bij een rituele oorlog.

Misschien waren ze tijdens zo'n vlucht vanuit het Vasteland naar Aruba gekomen. Wie weet.....

1.6 Hun vijand, de Cariben.

Wie waren deze Cariben?

De Spanjaarden noemden de stammen, die vijandig waren "de Cariben". Deze mensen verzetten zich erg tegen de Spaanse vreemdelingen. Ze waren niet zo meegaand als de Arubae's. Voor de Spanjaarden was iedereen, die zich niet verzette, "Arowak". De Arubae's waren dus Arowakken. En de agressieve stammen waren de Cariben. De taal, die ze spraken, waren wel verschillend. De leefwijze van de Cariben was ook héél anders dan die van de Arowakken: in onze ogen waren ze heel ruw en barbaars. Hun stam bestond uit groepen families, die ieder in hun eigen dorpjes woonden met een dorpshef. In oorlogstijd vormden ze één grote stam, die op oorlogspad ging. Samen deelden ze daarna de buit.

Ze waren uitstekende zwemmers, die vanuit hun kano's of pirahua's oorlog voerden. Ze waren erg wreed: soms vielen ze dorpen van hun eigen stam aan.

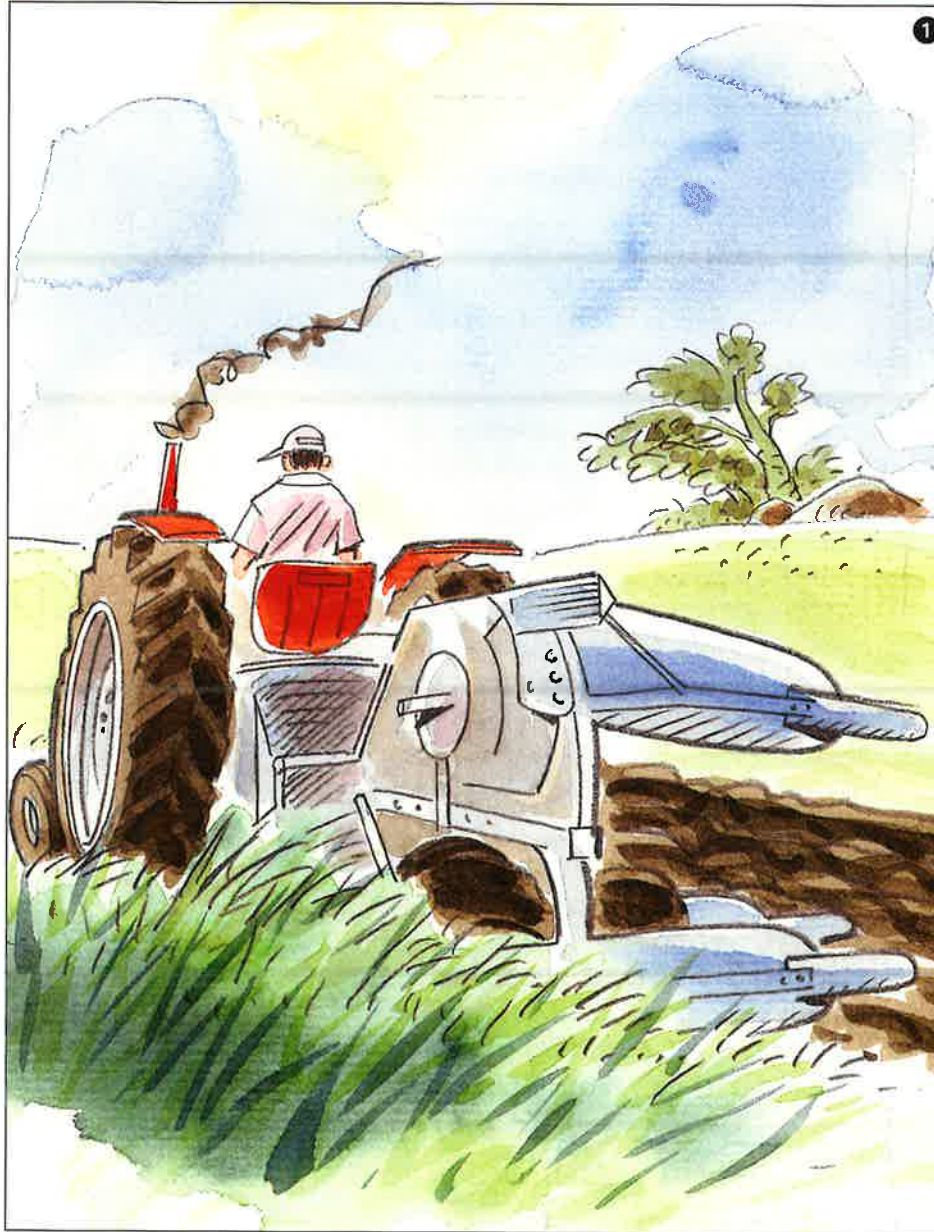

Hun mannen en jongens waren geofefende vechters. Ze vochten met pijl en boog, waarvan de pijlpunten vergiftigd waren. Bij een godsdienstig feest alléén aten ze mensenvlees (net zoals de Caquetio's). De Cariben dachten ook dat alle kracht en moed van hun slachtoffers op hen overgingen. Ze aten geen schildpaddenvlees, want ze dachten dat dit hen dom zou maken. De mannen droegen een bonte veren hoofdtooi en gouden ringen door hun neus en oren. De vrouwen verzorgden de maaltijden. Zij waren geen geofefende vechters, maar konden wel goed overweg met pijl en boog. Ze beschilderden zich met roekoe (=plantaardige rode kleurstof) vóór een ceremonie.

Vragen en opdrachten

- A1 a. Teken een man van de oude groep en een man van de nieuwe groep.
b. Schrijf onder iedere tekening de lichamelijke kenmerken op.
- A2 a. Hoe vaak ongeveer gingen de Caquetio's oorlog voeren?
b. Waarom deden ze dat?
c. Wat deden de Caquetio's wanneer ze aangevallen werden?
d. Waarom vochten ze niet door?
e. En wie waren hun vijanden?
- A3 a. Onze nieuwe bewoners waren op de eerste plaats: landbouwers. Konden ze meteen zaaien? Waarom niet?
b. Schrijf op waaraan ze zich op Aruba moesten aanpassen.
c. Waarom vonden ze ons eilandje toch wel fijn?
- A4 Vergelijk de Caquetio's met de Cariben door te kiezen uit onderstaande zinnen:
- Het eten van schildpaddenvlees zou hen dan dom maken.
- Ze waren vredelievend.
- Ze waren vissers en jagers.
- Ze leefden ook van de oorlogsbuit.
- Ze bakten potten.
- Ze waren jagers, vissers en landbouwers.
- Ze waren wreed en oorlogszuchtig.
- Het eten van bepaalde menselijke lichaamsdelen zou hen sterk maken.
- B1 De krant "Bon Dia" wil een stukje plaatsen, dat gaat over het leven van de ceramische kinderen. Jij krijgt de opdracht als schrijver om dat stukje te schrijven. Denk erom, dat je aangeeft in het stuk wat de kinderen toen deden, wanneer jij nu op school zit, tv kijkt, buiten speelt, aan tafel eet of naar bed gaat. Het moet een mooi stukje worden, anders lezen de mensen het niet.

2 Gereedschappen

Wij leven in een tijd van veel moderne machines en handige werktuigen. Machines zoals de tractor, die het land ploegt of de maaimachine, die het koren maait. Een scherp mes waar je het vlees mee kan doorsnijden. Maar de ceramische mensen? Hoe deden ze dat? Machines bestonden er toen niet. Het is wel interessant om te weten hoe ze landbouw bedreven of dingen konden snijden of malen. Gelukkig hadden ze hun zelfgeslepen stenen gereedschappen. Stenen gereedschappen? Zelfgeslepen? Hoe maakten ze die? In dit blok zul je er heel veel over horen. Luister eerst maar naar het volgende verhaal.

■ 1. Moderne landbouwmachine.

De Chapi van Jara

Jara nam de totoemba (= een halve kalebas) en dronk een klein beetje water eruit. Ze hoopte vurig, dat de Regengod bij zonsopgang een beetje regen zou sturen. Ze had de hele morgen op haar stukje grond gewerkt. De maïsvoorraad was bijna op. Er moest opnieuw gezaaid worden, maar in deze droogte.....

"Jara, hida meeuw?" ("Hoe gaat het?")

Jara had Wèkè niet zien aankomen.

"Met mij gaat alles goed. En met jou?" Zonder op antwoord te wachten, vervolgde ze: "Heb je misschien een beetje water voor me gebracht?"

Wèkè begon te lachen. Water was de laatste tijd zo kostbaar geworden, dat iedereen uit het dorp vreesde, dat ze helemaal zonder drinkwater zouden komen te zitten.

"Nee, Jara, ik heb geen water voor je, wel een chapi. Mijn vader zag hoe je met veel moeite de aarde losmaakte. Hij zei dat het veel beter ging met deze chapi."

Jara keek gretig naar de chapi, die Wèkè in zijn handen had. Om zo'n prachtige, scherpe chapi te hebben, moest je wel veel zonsopgangen hebben geschuurd. Haar eigen chapi was niet zo mooi. Ze had met veel geduld een grote calcóschelp met zand en water op een harde rots geweven. Bij zonsondergang deden haar armen pijn van het wrijven en alleen maar een stukje van haar chapi was toen scherp. Ze had nog

enkele zonsopgangen aan haar chapi gewerkt, maar was uiteindelijk ermee opgehouden. Haar chapi, vergeleken met die van Wèkè's vader, was zeer bot. Jara griste gretig de chapi uit Wèkè's handen en ging verder met ompsitten.

Het ging nu veel sneller en gemakkelijker. Wèkè ging in de schaduw van de Lokki-lokki zitten en bewonderde de manier waarop Jara haar akkertje bewerkte.

■ 2. Jongen met een totoemba.

De bodem van Aruba

In het verhaal kon je al lezen dat een chapi werd gebruikt om de grond los te maken. De boeren gebruiken nu vaak een ploeg. De Caquetio's gebruikten veel dingen, die ze in of op de aarde van Aruba vonden. De bodem van Aruba bestaat ook niet alleen uit zand maar heeft nog veel meer. Luister maar.

■ 3. Aruba.

2.1 Hoe Aruba er toen uitzag.....

De begroeiing van Aruba zag er hetzelfde uit als in de tijd van de pre-ceramische mensen: door het warme klimaat was het in de regentijd, van eind oktober tot eind februari dus, héél erg groen en vol bomen. De overvolle rooien stróómden door het

prachtige, heuvelachtige landschap met zijn rotsformaties op verschillende plaatsen. Waar er meer rooien samenkwamen, was het nòg bosrijker.

Waarschijnlijk waren er meer bosdierjes dan nu...

Maar Aruba was ook een eiland met soms lange, droge periodes. Dan verdorde er veel van wat er groeide en bloeide.

De trillende warmte en de wind veroorzaakten veel opwaaiend stof, waardoor ons eiland er soms grijs, grauw en troosteloos uit kon zien.

Om te kunnen zaaien heb je niet alleen genoeg zon en regen nodig, maar ook een vruchtbare grond.

Was die wel aanwezig?

Het oudste gesteente is ± 95 miljoen (=95.000.000) jaar oud.

2.2 De bodem van Aruba.

Niet overal op Aruba is de bodem hetzelfde. Het oudste gesteente van Aruba is ±95 miljoen jaar oud. Hoe is het gesteente ontstaan?

Het is ontstaan door vulkanische uitbarstingen op de bodem van de zee. De hete modder uit de vulkaan heet lava.

Deze hete, vloeibare lava werd door het koude zeewater meteen hard. Doordat de

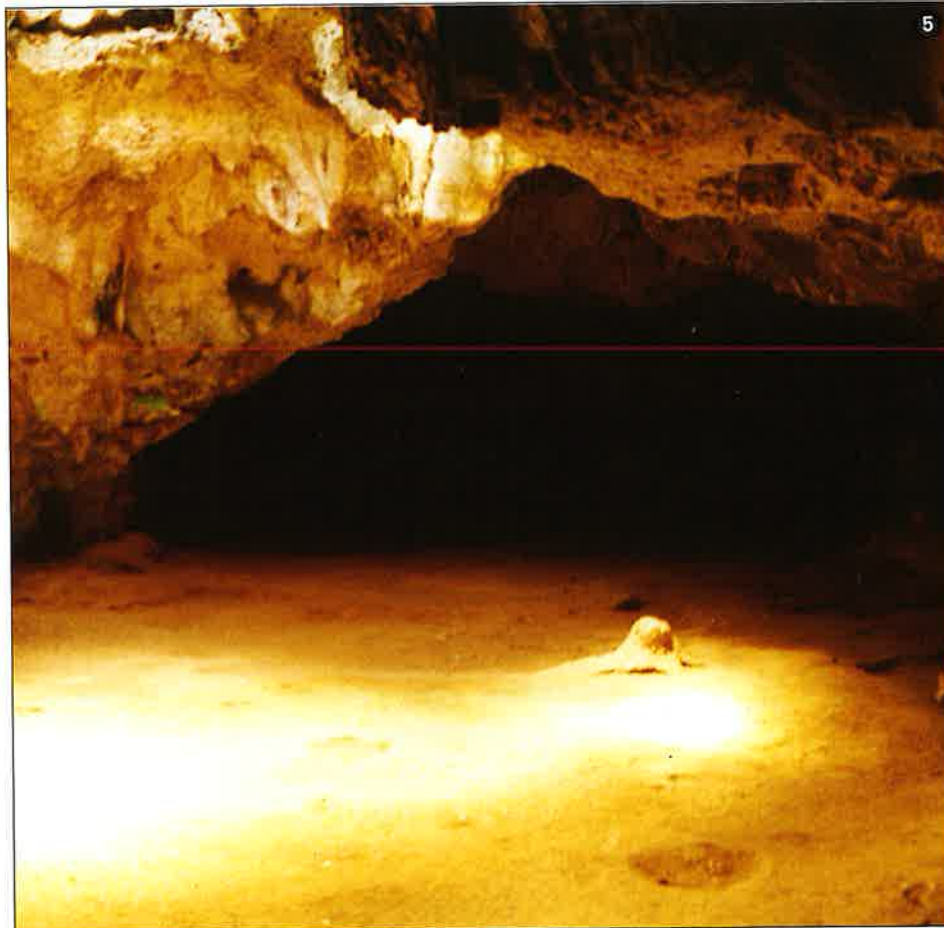
aarde steeds in beweging was (en is), kwam dit gesteente veel later boven de zee uit.

We noemen deze groep gesteenten de ARUBA LAVAFORMATIE. We vinden deze in de omgeving van de Jamanota, Boca Prins en Arikok.

Op Casibari en Ayo vinden we een ander soort gesteente: de DIORIET. Toen dit gesteente vloeibaar was, ging het tussen de openingen en spleten van de harde lavaformatie zitten. In die diepe spleten is het afgekoeld. Doordat het zo'n hard gesteente is, kun je er nog rotsformaties van zien.

Diabaas is niet zo'n hard gesteente en vind je dan ook niet terug in rotsformaties.

Aan de rand van het eiland vinden we kalksteen; onze grotten bijvoorbeeld Fontein en Guadirikiri bestaan ook hieruit.

Dit kalksteen ontstond door hele kleine koraaldiertjes ± 55 miljoen jaar geleden. Als de koraaldiertjes stierven, bleef een beetje kalk over.... En dit gebeurt nog steeds sinds miljoenen jaren....

In de buurt van rooien, waar het bosrijk was, lagen er zandlagen over de harde bodem.

■ 4. *Diabaasgesteente is niet zo hard.*

■ 5. *Grot in Guadirikiri*

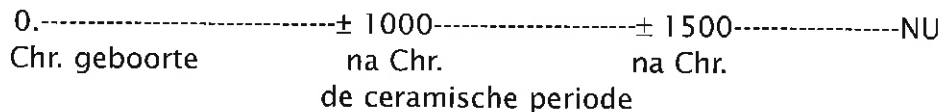
Door onze vulkanische bodem stroomden verschillende rooien. Om een paar te noemen:

- Rooi - Hundo
 - Congo
 - Bosal
 - Afó
 - Prikichi
 - Lamoenchi

Rooien zijn regenriviertjes, die ons eiland zeker héél vroeger, voor langere tijd bewoonbaar maakten. Dankzij deze rooien konden onze nieuwe bewoners gaan zaaien en oogsten zonder steeds te moeten rondtrekken op zoek naar voedsel. Omdat zij met klei verschillende ceramische voorwerpen konden maken, noemen we deze nieuwe periode, de ceramische periode.

Rooien zijn regenriviertjes en vroeger waren ze heel belangrijk omdat ze het eiland bewoonbaar maakten.

Vragen en opdrachten

- A1 Neem deze tijdbalk over.
 a. Van hoe lang tot hoe lang was de pre-ceramische periode?

b. Hoe lang zou de ceramische periode duren?

- A2 a. Wat voor een klimaat heeft Aruba?
 b. Schrijf op wanneer de regentijd begint en eindigt.
- A3 a. Teken de Jamanota-heuvel en schrijf erbij uit welk gesteente hij bestaat.
 b. Uit welk gesteente bestaan de rotsformaties van Ayo en Casibari?
 c. Waarom worden ze vaak door toeristen bezocht?
- A4 a. Wat is een rooi?

kopieerblad 2.1

b. Kijk op de kaart van Aruba. Je ziet overal cijfers staan. De cijfers horen bij rooien. Weet je welke rooien het zijn? De rooien 1 t/m 5 zijn bekende rooien en als je het weet mag je ook 6 t/m 10 doen. Schrijf het zo in de werkmap:

1.	2.	3.
4.	5.	6.
7.	8.	9.
10.		

c. Waarom waren de rooien zo belangrijk voor de ceramische mensen?

- B1 Arubaanse bewoners, die een Arowakse taal spraken heten
- B2 Om een boomstam uit te hollen om er een kano van te maken gebruikten de Caquetio's dioriet of diabaas. Welke denk je? Schrijf ook op waarom.
- B3 Wat deden de pre-ceramische mensen met kalkstenen?

De gereedschappen van de Caquetio's

Door de opgravingen zijn we heel veel te weten gekomen over de gereedschappen van de Caquetio's.

De Caquetio's maakten van stenen verschillende gereedschappen. Het was niet eenvoudig om van steen een werktuig te maken. Kalksteen is zacht steen maar voor de gereedschappen gebruikten de Caquetio's vooral dioriet en diabaas. Door stenen tegen elkaar te slaan kun je ze de juiste vorm geven. Dat kost veel oefening en geduld. Hieronder zie je een lijst met wat voor gereedschappen de Caquetio's hadden. Je zult veel over die gereedschappen gaan leren.

De grotere gereedschappen:

1. bijlen
2. beitels
3. hamers
4. chapi

De fijnere gereedschappen:

5. messen
6. boortjes
7. raspen

De jachtgereedschappen:

8. bola's = een soort slingersteen

De onbewerkte gereedschappen:

9. klopstenen
10. slijpstenen

11. polijststenen
12. wrijfstenen
13. maalstenen

2.3 De grotere gereedschappen

De grote gereedschappen zijn vooral werktuigen, die een timmerman bij zich heeft. Ze werden dan ook gebruikt om een hut mee te bouwen. De gereedschappen waren niet zoals nu van ijzer en hout gemaakt, maar van steen. Kijk maar eens op de afbeeldingen.

Op afbeelding 6 zie je een geslepen bijl. Deze bijlen waren glad en scherp geslepen, omdat ze die nodig hadden voor het kappen van

■ 6. Een geslepen bijl.

bomen. Soms zat er een houten steel aan vastgemaakt. Door de steel kun je meer kracht geven en daardoor harder slaan. Vroeger had Aruba veel bomen. Men moest een stuk mondi (=bos) omkappen, als men een akkertje wilde aanleggen. In de pre-ceramische periode gebruikten ze vuistbijlen van diabaas. Weten jullie nog? De bijlen van de nieuwe bewoners waren o.a. van diabaas maar anders bewerkt. Heel soms gebruikten ze als bijl een dikke, scherpe rand van de calcóschelp.

- 7. Een beetel.
- 8. Een hamer.
- 9. Een chapi.

Interessant is het om te weten wat moderne proeven met stenen bijlen hebben aangetoond. Bij sommige boomsoorten ging

het omhakken met een stenen bijl veel sneller dan met een stalen bijl.

De Caquetio's hadden ook beitels om hout te bewerken. De beitels waren gemaakt van diabaas. Waar zijn tegenwoordig de beitels van gemaakt?

De hamers waren ook van diabaas gemaakt.

De vorm was ovaal of rechthoekig en ze zaten aan een houten steel vast. Soms werden de hamers van rolstenen gemaakt. Deze rolstenen waren rond en gladgeschuurd. In de rooien vond men deze soort steen. In de periode van zaaien en oogsten werd een calcó-chapi gebruikt om de aarde los te maken. Of om kleine kuiltjes te maken als er gezaaid werd.

Het was een zeer moeilijk karwei om de lippen (= de onderkant) van een calcó scherp te schuren met water en zand. De zandkorreltjes schuurden de calcólippen heel scherp. Deze calcó-chapi's waren echter niet alleen breekbaar, maar ze versleten ook erg gauw. Wat gebruiken de tuinman en de boer tegenwoordig?

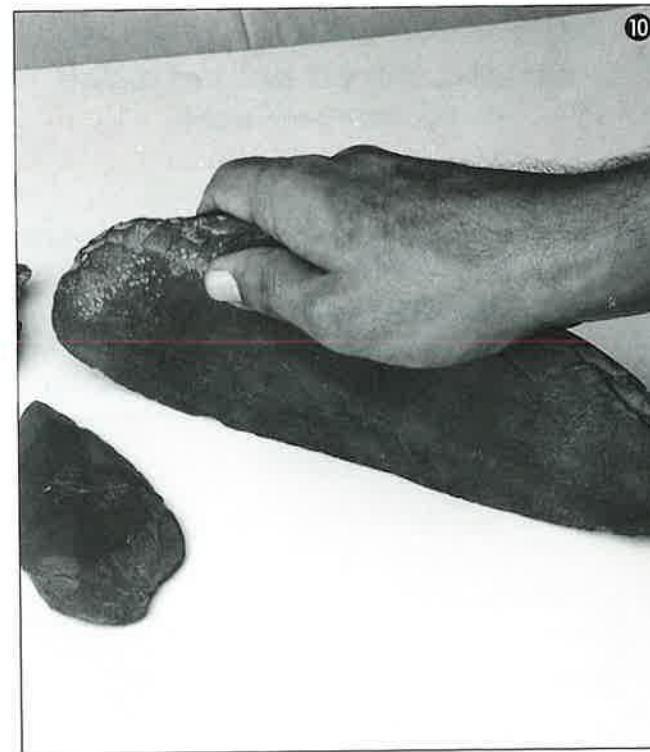
2.4 De fijnere gereedschappen

De fijnere gereedschappen waren bedoeld om iets kleins te doen. Er werden bijvoorbeeld gaatjes in schelpen mee gemaakt of fruit mee gesneden.

Het mes, dat je op in de afbeelding ziet is wel iets aparts. Op andere eilanden zijn er niet van dat soort messen gevonden, alleen hier op Aruba. Ze zijn ook van diabaas gemaakt. De messen zijn ongeveer 20 cm lang en 8 cm breed.

De bovenkant is halfrond. Het deel waarmee je snijdt, is recht en vlijmscherp. Een apart handvat hadden ze niet.

In Savaneta vond men een mooi exemplaar.

■ 10. Een mes.

■ 11. Kleine boortjes van chert.

Chert is een andere naam voor vuursteen, die uit het Vasteland werd meegebracht.

Overal verspreid over de nederzettingen vond men grotere en kleinere stukjes van een steensoort, die men chert noemt. Chert is een andere naam voor vuursteen, die we niet op Aruba vinden. Chert is glasachtig

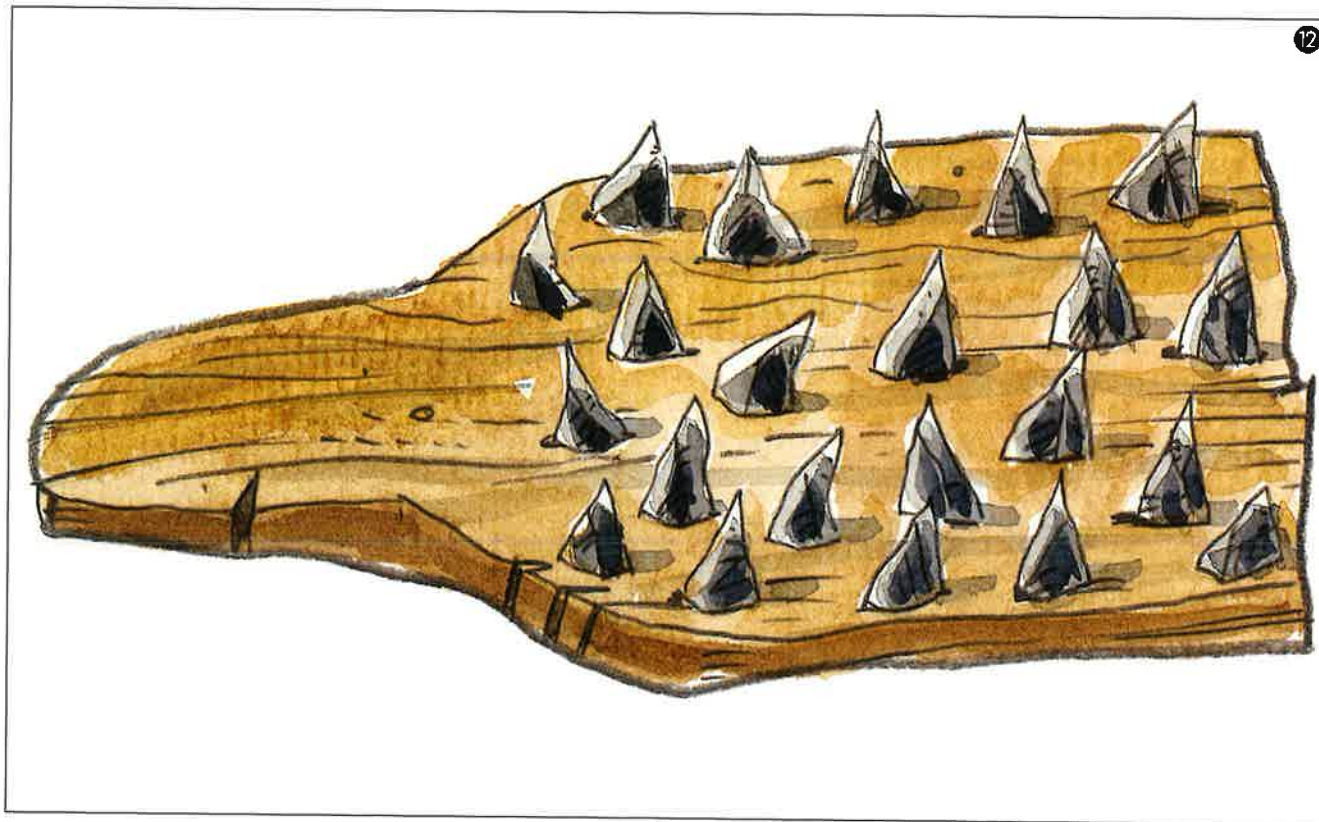
en kan geel, bruin, grijs tot bijna zwart zijn. Waarschijnlijk is hij vanuit het Vasteland (=Venezuela) ingevoerd.

Men voerde grote stukken in. Bij de aankomst werd een stuk chert in kleine stukjes (=boortjes) geslagen.

Deze boortjes, die 1 tot 2 cm groot waren, werden gebruikt om gaatjes te maken in schelpen en kralen.

Stukjes chert werden ook gebruikt om een rasp te maken. De stukje cherts werden dan

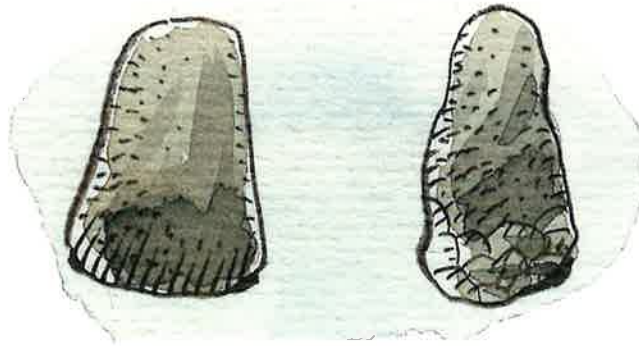
■ 12. Een rasp.

op een stuk hout geplaatst waardoor je een soort harde borstel kreeg. Weet je wat ze tegenwoordig daarvoor gebruiken? De raspen werden gebruikt bij het fijn raspen van de yuca om cassave-koeken te maken.

Vragen en opdrachten

A1 Gereedschappen:

a. een geslepen bijl. b. een ruwe vuistbijl.

a. Uit welke periode is bijl a? en b?

b. Schrijf het verschil in gebruik op.

c. Waarvan werden de geslepen bijlen ook wel eens gemaakt?

A2 a. Waarvoor werden de hamers en beitels gebruikt?

b. Soms werd een hamer van een rolsteen gemaakt...

Hoe ontstaat een rolsteen?

c. Wat weet je van de messen uit de ceramische periode?

A3 a. Wat is een chert?

b. Wat maakte men van deze cherts?

c. Waarvoor werden deze gereedschappen gebruikt?

B1 Geef een ander woord voor vuursteen?

B2 Waarvoor kun je een hamer allemaal gebruiken?

B3 Wat is het: de onderkant is recht en vlijmscherp?

B4 Weet je waar een vuursteen nog meer voor wordt gebruikt?

Stenen werden overal voor gebruikt

De Caquetio's gebruikten stenen niet alleen voor groot gereedschap en fijner gereedschap. Het gereedschap, dat de timmerman vooral gebruikt. Ze gebruikten ook stenen bij de jacht en in de keuken.

2.5. Jachtgereedschappen

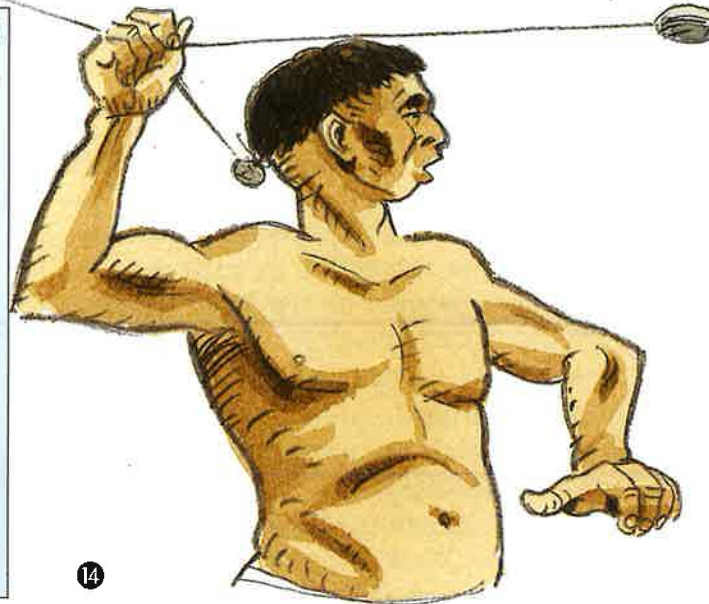
Wanneer je twee stenen tegen elkaar aanslaat, dan kunnen er schilfertjes afspringen. De Caquetio's gooiden die niet weg. Ze gebruikten ze om pijlen en speerpunten van te maken.

Voor de jacht werden ook slingerstenen en bola's gebruikt. Zoals je op de afbeeldingen ziet waren de slingerstenen rondgeslepen diorietstenen, die ongeveer 3 tot 8 cm groot waren. Ze hadden een groef waar misschien een stuk touw omheen vastgemaakt werd. Ze dienden waarschijnlijk om visnetten of kreeftenvallen zwaarder te maken. Wat gebruikt men tegenwoordig? Het bijzondere van deze kiezels is dat ze

Bola's zijn slingerstenen, die men tijdens de jacht gebruikte.

■ 13. Bola's of slingerstenen.

■ 14. Een Caquetio met een slingersteen.

gevonden werden waar er helemaal geen kiezels als steensoort voorkomen.

De bola's zijn een soort slingerstenen, die ook een groef hebben.

Ze werden aan het uiteinde van een stuk touw van ongeveer 60 cm vastgebonden. Door op het juiste moment te slingeren, kun je een dier verwonden. Deze bola's gebruikte men tijdens de jacht.

Er was ook een gevechtsbola: die bestond uit een grote en een kleine steen, vastgemaakt aan een touw.

Van dichtbij kon men zijn vijand behoorlijk verwonden door de kleine steen vast te houden en de grote steen rond te zwaaien. Naast deze bola's of slingerstenen denkt men dat ze ook andere wapens hadden. Andere wapens waren: pijl en boog, speren en een soort zwaarden en schilden van hout.

Hun enige wapens waren de bola's, pijl en boog, speren en een soort zwaarden en schilden.

2.6. Onbewerkte gereedschappen

Wanneer jij of je moeder iets fijn wilt maken, dan doe je dat in de keukenmachine. Vaak hoeft dat zelfs niet want de fabriek heeft het al fijngemaakt. Om dingen fijn te maken, gebruikten de Caquetio's ook stenen. Er

15

waren twee soorten stenen.

De wrijfsteen: deze werd bijvoorbeeld gebruikt om van kleine stukjes steen verfpoeier te maken. Weet je nog waar ze de verfpoeier voor gebruikten?

Een andere steen was de maalsteen. Deze lijkt wel op een grotere wrijfsteen. Ze werd gebruikt om bijvoorbeeld maïs te malen. De vorm is plat en aan de bovenkant een beetje hol. Men deed de maïs in de holte. Door de ronde of ovale steen er overheen te schuren maalde men de korrels.

Maalstenen bestaan uit een manga (=de looper) en de pied' i mula (= de ligger).

De maalstenen zijn een duidelijke aanwijzing

■ 15. Wrijfsteen en maalsteen.

**De maalstenen geven een duidelijke
aanwijzing, dat er maïs verbouwd
moet zijn.**

dat er maïs verbouwd moet zijn. Hoe kan dat? Het maïs is toch al lang vergaan? Naast al deze stenen zijn er nog meer stenen gevonden. Deze stenen werden vooral gebruikt om andere stenen in de juiste vorm te krijgen.

De klopsteen heeft zelf geen bepaalde vorm. Hij werd waarschijnlijk gebruikt om er hamers mee te maken.

Maar ook om gaten in de carcó's te slaan en de slakken eruit te halen.

De slijpsteen werd natuurlijk gebruikt om bijlen, beitels en messen scherp te houden. Men vond ze in de nederzettingen. Het zijn stukken steen met een ruw oppervlakte. Ze hadden verschillende vormen en er waren verschillende soorten b.v.

- a. de platte stukken om werktuigen te slijpen;
- b. de dunne, lange stukken gebruikte men om gleuven te maken, voor het zagen en bewerken van schelpen.

In de graven trof men kiezelstenen aan. Ze waren wel erg glad en niet altijd mooi rond. Men noemde ze polijfstenen, omdat ze gebruikt werden om de buitenkant van natte, ongebakken potten glad te wrijven. Na het bakken blijft de pot ook mooi glimmen. De pot werd zo waterdicht gemaakt.

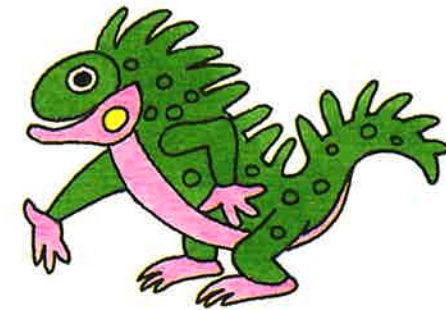
De polijfsteen werd soms in de pot gedaan om dan door draaibewegingen ook de binnenkant glad te maken.

Vragen en opdrachten

- A1 a. Waarvoor werden slingerstenen gebruikt?
 b. Hoe ziet een slingersteen of bola eruit?
 c. Wat is een gevechtsbola?
- A2 a. Wij gebruiken nu een elektrisch apparaatje om onze messen te scherp te maken. Wat gebruikten de mensen van de ceramische periode?
 b. Waarvoor werden wrijfstenen gebruikt?
 c. Een pottenbakster gebruikte polijststenen: leg dat eens uit.
- A3 a. Tegenwoordig gaan alle granen naar de fabriek om gemalen te worden. Noem eens alle graansoorten op die je kent.
 b. Hoe werd de maïs van deze mensen héél vroeger gemalen?
 c. Hoe worden de 2 maalstenen in het Papiaments genoemd?
 d. Waarvan werden de maalstenen gemaakt?
- A4 Kijk naar de tekening op kopieerblad 2.2 en volg de aanwijzingen.
- A5 In de tekst ben je namen van een aantal stenen werktuigen tegengekomen. Schrijf ze op en zet erachter waarvoor ze werden gebruikt.

- B1 POLIJSTSTEEN - WRIJFSTEEN - SLIJPSTEEN - KLOPSTEEN
 Bij welke van de hier boven beschreven stenen past de volgende omschrijving?
 "Steen om bijlen, beitels en messen scherp te maken?"
- B2 Geef van de volgende woorden aan welke bij de Ceramische tijd horen?
 NOMADEN - MAALSTEEN - PLOEG - POTTEN - KALKSTEEN - DATIHAO - CALCO-CHAPI - BOORMACHINE.
- B3 Een grotere wrijfsteen is een.....
- B4 Een rond geslepen dioriet steen met een groef erin is een.....
- B5 Hoe maakten de Caiquetio's een speerpunt aan een speer vast, denk je?

Werktuig

gebruik

3 Middelen van bestaan

In blok 1 hebben we opgemerkt, dat de tweede groep mensen heel anders was in:

- lichaamsbouw en
- leefwijze

We zullen nu veel meer te weten komen over deze mensen, b.v. wat ze deden om aan hun dagelijkse kost te komen. Maar beide groepen wisten zich goed aan te passen aan de natuur. Ben je ook nieuwsgierig?

Gaan we samen een kijkje nemen...?

■ 1. Wèkè op zoek naar voedsel.

Wèkè in zijn nieuwe omgeving

Wèkè keek het weggevlogen Blauwduifje woest na.

Rot beest!

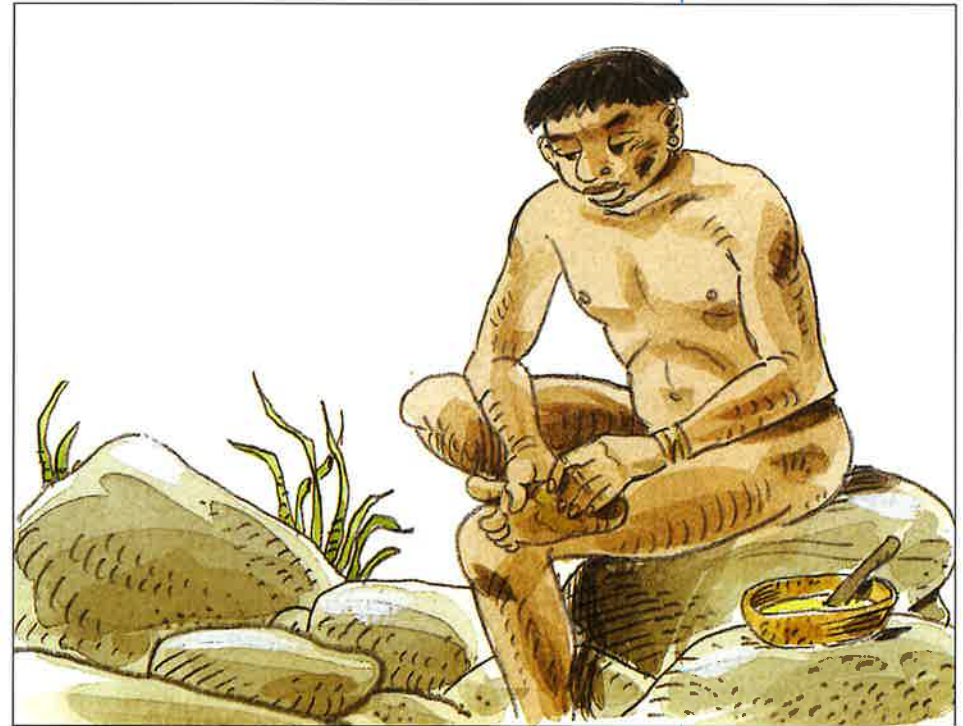
Hij had zo gehoopt op een lekker stukje gebraden Blauwduifje. Enfin, een andere keer dan maar.

Gelukkig had zijn moeder maïsmeel in verschillende voorraadpotten van het vasteland meegenomen, zodat hij nu tenminste maïspap kon eten. Maïspap smaakte best lekker, maar iedere dag hetzelfde was wel een beetje te veel van het goede.

Wèkè keek bezorgd naar de dorre bladeren van de Kibrahacha. Sinds hij met zijn familie op dit eiland was gekomen, was er geen druppel regen meer gevallen. De bladeren hingen allemaal krom en slap aan de bomen, de rooien waren droog, de zuilcactussen waren gerimpeld. "Na een fikse regenbui zal dit allemaal weer mooi worden," dacht hij. Zijn vader had vanaf het begin dat ze hier kwamen, besloten een smeekbede voor de Regengod te houden. Jammer, dat de ceremonie uitgesteld werd. Het was de schuld van de boratio, die zijn voet lelijk had bezeerd. Nu moesten ze wachten totdat zijn voet genezen was. De boratio was degene waarnaar de Regengod het beste luisterde. Het kruidenpapje dat hij op zijn wond had gedaan, had al veel boze geesten

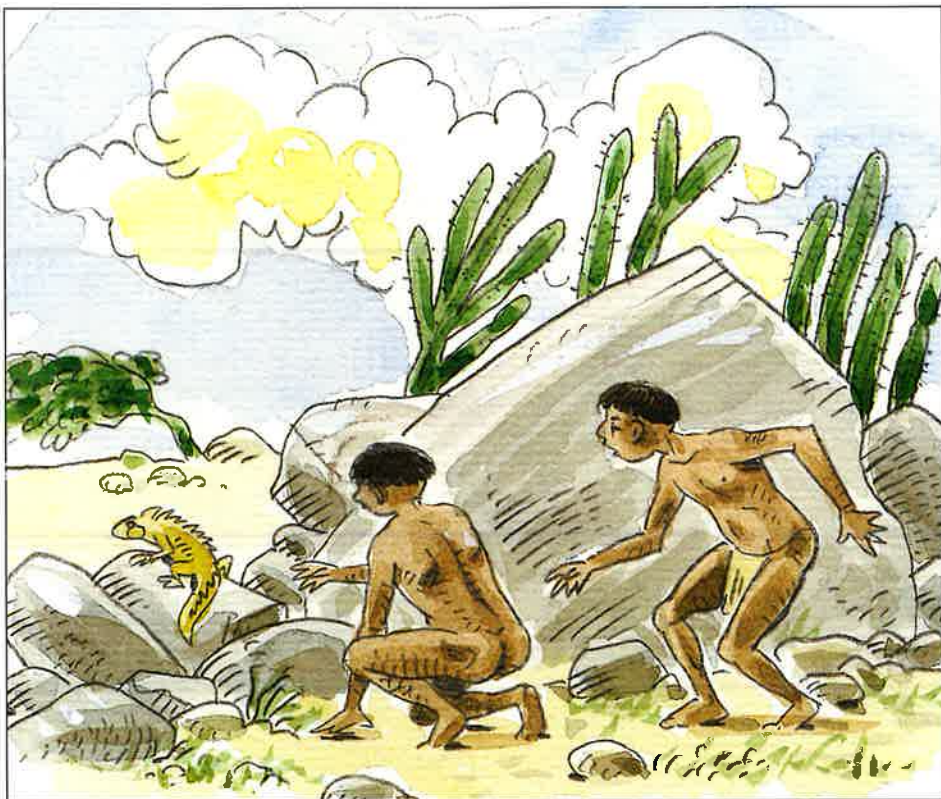
weggejaagd. Volgens hem waren het de boze geesten, die zijn wond lieten zweren.

Gelukkig zou de boratio nu spoedig beter zijn, zodat vader het regenoffer kon laten doorgaan. Het zou heel hard gaan regenen. Veel regen betekende een rijke oogst met veel maïs, yuca, bataten en pompoenen. Mmm... in gedachten smulde hij al van de cassavekoeken en zoete aardappelen. Wèkè vergat het "gebraden" bula-deifi en ging op zoek naar Kururi, zijn beste vriend. Na een poosje lopen, zag hij Kururi zich

schuilhouden achter een rotsblok. Kururi had hem ook zien aankomen en gebaarde dat hij stil moest blijven. Eerst begreep Wèkè niet waarom. Maar al gauw zag hij, dat Kururi een grote leguaan probeerde te pakken.

De yuwana lag heerlijk op een rotsblok te zonnen en had er geen erg in, wat er met hem zou gaan gebeuren. Heel voorzichtig gleeed de hand van Kururi naar de staart van de leguaan.

Zodra de staart even bewoog, stopte zijn hand meteen.

Daar ging de hand weer... nog eventjes... Stop. De staart bewoog... weer ging de hand en ... ja hoor... gepakt!

"Hoera!" gilde Kururi. "Ik heb hem, ik heb hem."

Kururi maakte enkele luchtsprongetjes. Hij had de staart van de yuwana stevig tussen zijn vingers geklemd. Maar de yuwana was sterker en gaf een fikse ruk met zijn staart en glipte uit de vingers van Kururi.

"Bah! Eigenlijk wilde ik geen yuwana eten," zei Kururi tegen Wèkè, die dichterbij was gekomen.

"Oh, ik lustte ook geen bula-deifi meer," zuchtte Wèkè.

Samen gingen ze op het rotsblok zitten. Vandaar af konden ze tot ver in de omtrek het landschap overzien.

De rotsen glansden in het late zonlicht. De divi-divi-bomen wezen allemaal naar één richting, de moffi's hupten verwoed op zoek naar voedsel.

Een zacht briesje stak op. Wèkè huiverde even. Het was plotseling kil geworden. De zon zakte dieper in zee en leek gedag te zeggen met zijn laatste zonnestrallen.

Oude vondsten

In het verhaal over Wèkè hoorden we, dat Aruba één van haar droogste periodes doormaakte. Dit was heel erg. Weinig of geen regenval betekende, dat de mensen niet konden zaaien en dus ook niet oogsten. Dit wil zeggen: min of meer honger lijden. Waren ze dan helemaal afhankelijk van de landbouw? Wat deden ze nog meer om aan eten te komen?

Voordat jullie dat te horen krijgen, eerst nog iets anders. Weten jullie nog hoe het komt, dat wij zoveel weten over hoe mensen hier vroeger hebben geleefd?... Weet je ook het moeilijke woord?Ja, archeologie.

3.1 Archeologische vondsten.

Eigenlijk is het jammer voor ons, dat veel dingen in die tijd van hout gemaakt zijn. Kommetjes, schalen, hutten, speren, pijl en boog zijn allemaal vergaan en dus ook verdwenen. Wat van plantenvezels was gemaakt zoals manden, visnetten en hangmatten zijn ook vergaan en verdwenen. Wat is er dan overgebleven?

Resten van voorwerpen van steen, schelp en aardewerk.

Omdat de mensen uit de pre-ceramische periode en uit de ceramische periode nog niet konden schrijven, weten we niet veel over deze vroegere bewoners van ons eiland. Hoe komen we dan aan de gegevens, die we hebben?

- 2. Rotstekening.
- 3. Een archeoloog aan het werk.

■ 4. *De rooi van de noordkant van Tanki Flip.*

■ 5. *Een machine die de bovengrond verwijdert.*

■ 6. *Iemand, die heel voorzichtig met een lepel of kwastje iets uitgraaft.*

In het vorige boek hebben jullie al kennis gemaakt met de archeologie.

Een archeoloog is iemand, die veel van oude vondsten afweet. Een archeoloog heeft als beroep 'het graven' naar het verleden. Zo'n archeoloog weet vaak, waar je moet graven om oude vondsten te vinden. Op Aruba is dat bij belangrijke rooisystemen. Een duidelijk voorbeeld daarbij is Tanki Flip. Daar hebben ze een oud Indiaans dorp gevonden naast de moderne grote tanki. Het is duidelijk een plaats waar in heden en verleden veel water samenkwam en samenkomt. Het Indiaanse dorp Tanki Flip lag tussen twee oost-west lopende rooien. Op de afbeeldingen kun je dat goed zien.

Door opgravingen hebben archeologen veel belangrijke dingen en resten uit de ceramische periode gevonden. Door de opgravingen weten we ongeveer hoe die mensen hier hebben geleefd. Het kost heel veel tijd voordat de oude vondsten, die in de grond zitten eindelijk in het museum komen te staan. Op de afbeelding kun je een beetje zien wat er zoal moet gebeuren.

De tijd, waarover we geen geschreven berichten hebben, noemen we de PREHISTORIE.
De pre-ceramische periode en de ceramische periode horen bij de PREHISTORIE van Aruba.

■ 7. De oude vondsten worden gewassen en gesorteerd.

■ 8. Scherven die bij elkaar horen, worden aan elkaar geplakt.

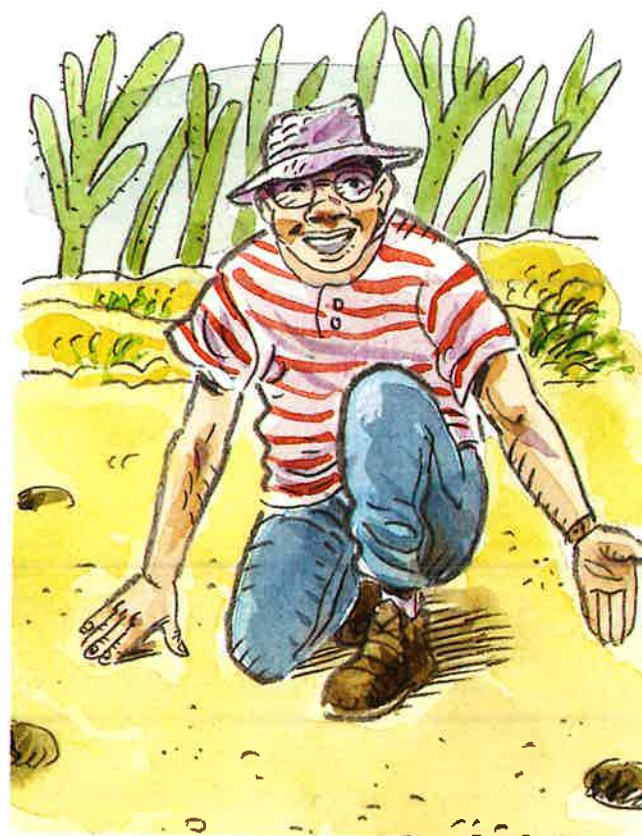
■ 9. En zo kun je de oude vondst in het museum zien staan.

Uit de nederzettingen (= dorpjes) zijn veel scherven van aardewerk gevonden. Bij de vondsten waren er ook bijna gave voorwerpen van steen, die ons laten zien welke werktuigen en gereedschappen de Caquetio's gebruikten.

Vragen en opdrachten

- A1 Hoe komt het, dat wij in het museum geen pijl en boog uit de ceramische periode kunnen zien?
- A2 a. Waar kunnen archeologen op Aruba oude vondsten vinden?
b. Waar kunnen archeologen in de wereld vooral oude vondsten vinden? Kies uit de volgende rij de plaatsen waar ze de meeste kans hebben: in de zee, bij een oude waterput, bij een flat, in een oude stadswijk, een dorp of stad aan het water, in een groot bos.
- A3 Je bent samen met een vriend een hele diepe kuil aan het graven. Opeens stoot je tegen iets hards aan. Je denkt dat het een oude waterkruik is. Schrijf op wat je moet doen als je even voor archeoloog zou spelen.
- A4 Waarom horen de pre-ceramische periode en ceramische periode bij elkaar?
- B1 Welk woord zit er verstopt in het woord opgravingen?
- B2 Probeer zoveel mogelijk oude vondsten op te schrijven?

- B3 Waar op Aruba hebben ze nog meer oude vondsten gevonden?
- B4 Geef een ander woord voor voorgeschiedenis?

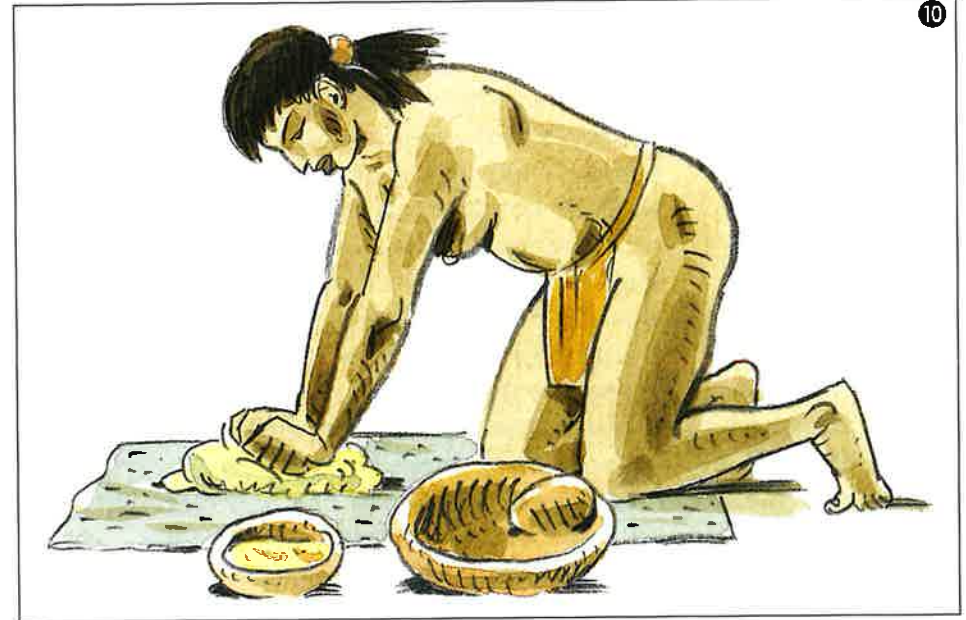
Het dagelijkse leven

Zoals jullie al weten, leefden onze nieuwe bewoners niet als nomaden, maar bleven op één plaats wonen. De Caquetio's hadden ook veel kennis meegenomen uit hun vorig woongebied. Door die kennis hoefden ze ook niet rond te trekken.

Hieronder zie je een aantal voorbeelden van wat de Caquetio's konden. Ze konden -
zaaien en oogsten:

- potten bakken;
- hamaca's weven;
- en hutten bouwen

Mannen, vrouwen en kinderen werkten mee aan het dagelijks eten. Hoezo dan....?

10

■ 10. Vrouw die cassavekoeken maakt.

11

■ 11. Ploegen van de Caquetio's.

3.3 Landbouwers, vissers en jagers

De Caquetios waren eenvoudige landbouwers, die, toen ze hier kwamen, zich aan de omgeving moesten aanpassen. Ze zochten een geschikt plekje om te kunnen wonen en waar ze konden zaaien. Dat was meestal bij de samenvloeiing van meer rooien, want daar was er voor langere tijd water. En de bodem was daar ook vruchtbaar. Ze rooiden (=kaptten) een stuk bos en staken alles in brand. De as gebruikten ze als mest. De mannen deden dit zware werk. Met een scherpe calcó-chapi werd de aarde losgemaakt. Een ploeg bestond niet. Vrouwen en mannen zaaiden: met een puntige stok maakten ze kleine kuiltjes voor de maïskorrels en de pompoenzaadjes. De

■ 12. Een vissensoort die de Caquetio's aten.

■ 13. Cayuco.

bataten (=zoete aardappelen) en de yuca waren knollen, die in een zandheuveltje gepoot werden. Het was de taak van de jongens om de vogels weg te jagen uit de akkers.

De yuca was een heel belangrijke knol; na de oogst werd de yuca geschild en geraspt. Dit raspel heet cassave.

Het bittere sap lieten ze door een langwerpig mandje eruit druppelen. Van het raspel maakten ze een deeg; hiervan bakten ze cassave-koeken op een bakplaat van klei

De Caquetio's aten veel vis, schaal- en schelpdieren.

(= de casuela). Dit bakken gebeurde buiten op een vuurtje tussen drie stenen met de casuela erop. Dit was ook het werk van moeder en dochter(s). Wat van de oogst over was, werd bewaard of misschien geruild voor ander voedsel. De voorraad werd in grote voorraadpotten bewaard. Ieder gezin had zijn eigen akkertje om te zaaien. Maar iedereen hielp elkaar bij het werken op het land.

Caquetios: uitstekende vissers

De mannen gingen ook vissen. In hun cayuco of uitgeholde boomstam, voeren ze de zee op en met hun netten vingen ze veel vissen, schelp- en schaaldieren. Ze gebruikten slingerstenen om visnetten en kreeftenvallen zwaarder te maken.

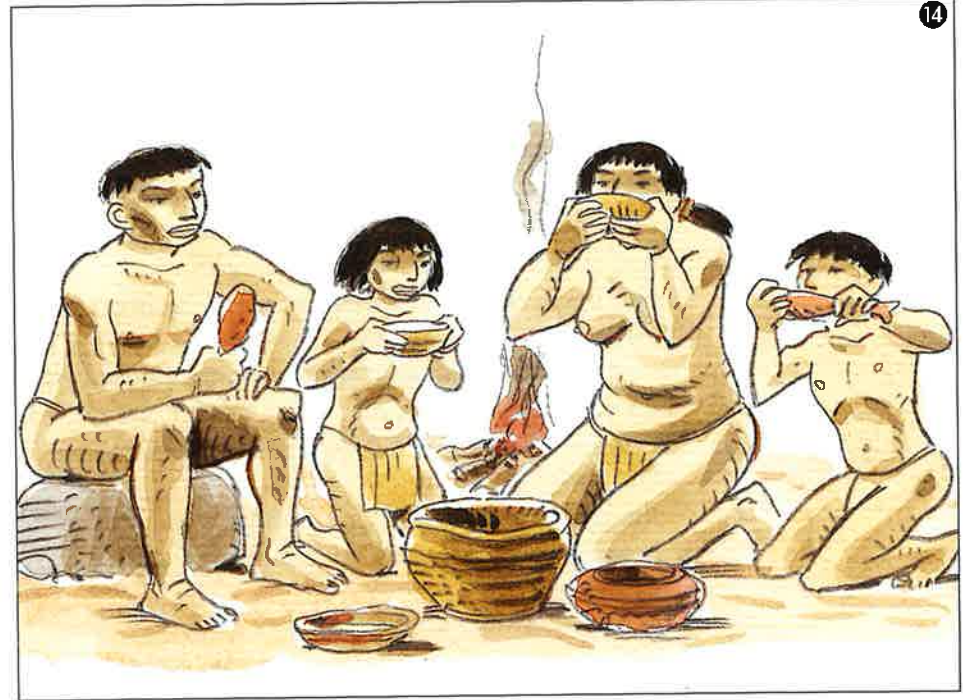
Wat er aan vis over was, werd ingezouten of gerookt en in grote voorraadpotten van klei bewaard. Zout was er toen genoeg op Aruba. De Caquetios, die eigenlijk eenvoudige landbouwers waren, pasten zich goed aan. Ze werden uitstekende vissers met netten, pijl en boog of speren.

De vrouwen visten met speer of pijl en boog in ondiep water.

Caquetios: scherpschutters met pijl en boog

Er waren toen veel meer bosdierjes dan nu: zeer waarschijnlijk veel leguanen, konijnen en vogels.

Voor een lekker stukje vlees, geroosterd of gestoofd, gingen de mannen op jacht. Ze

De Caquetio's waren eenvoudige boeren, uitstekende vissers en scherpschutters met pijl en boog.

gebruikten hiervoor pijl en boog maar ook bola's.

De jongens mochten ook mee en oefenden alvast voor hun "manworden-ceremonie". Tijdens deze ceremonie moest een jongen bewijzen, dat hij goed kon jagen, schieten en vissen. Dan pas werd hij als een volwassene beschouwd.

■ 14. De warme maaltijd.

3.4 Hun gewoonten.

Een gewoonte is iets wat je vaak doet. De Caquetio's hadden ook verschillende gewoonten. Bijvoorbeeld de wijze waarop ze de warme maaltijd gebruikten.

De mensen aten samen met hun gezin of familie hun warme maaltijd omstreeks vier uur 's middags na hun dagtaak.

Het eten werd door vrouwen en dochters klaargemaakt: het was afwisselend b.v.

- gestoofde leguaan met gekookte pompoen en cassave-koeken of
- gebakken of gerookte vis met cassave-koeken.

Als groente aten ze: agave-bladeren, bringamosa-stengels en zaden van de calbasvrucht.

In hun leefwijze toonden de Caquetio's een zekere orde en regelmaat, dat wil zeggen: ze deden alles op zijn tijd. Ze hadden respect voor zichzelf, voor elkaar en voor het leven. Na het eten vertrok het gezin naar een bosje, waar een kuil werd gemaakt. Daarin deed iedereen zijn behoefte, waarna deze werd dichtgegooid.

Jong en oud renden dan naar zee of rooi om te baden en zich op te frissen.

's Avonds ging men dan, opgefrist, kort na het donker worden, slapen.

Bij feesten waren er danspartijen, die tot de vroege morgen voortduurden.

We hebben gezien, dat de Caquetio 's hun bestaan op Aruba vonden en dat ze kennis

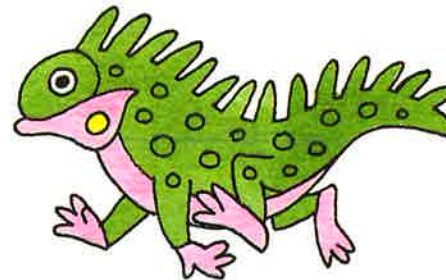
De ceramische periode, waarin de nieuwe bewoners potten van klei bakten, wat totaal iets nieuws was, duurde van ± 1000 na Chr. tot ± 1500 na Chr.

meebrachten zoals - het zaaien bij nieuwe maan, bij het begin van de regentijd om een betere oogst te krijgen.

- het bakken van potten voor verschillend gebruik.

- het bouwen van hutten.

Deze periode, waarin de nieuwe bewoners potten van klei bakten, wat totaal iets nieuws was, wordt de CERAMISCHE PERIODE genoemd.

Vragen en opdrachten

- A1 a. Waarom wordt deze tijd de
ceramische periode genoemd?
b. Teken: een aardewerk schaal en schrijf
erbij waar hij van gemaakt wordt.
- A2 a. Wat verbouwden de nieuwe mensen?
b. Schrijf enkele van onze
landbouwproducten van nu op.
c. Noem 5 soorten groenten en fruit, die
we vers invoeren.
- A3 a. Onze eilandbewoners aten weinig
vlees: leg uit waarom.
b. Op welke dieren jaagden ze?
c. Welke reptielen worden graag
gegeten, maar worden nu beschermd?

Kopieerblad 3.1

- A4 a. Kijk naar de tekeningen en zoek de
namen van de vissen.
- A5 Waarom, denk je, dat de ceramische
periode zo belangrijk was? Het belang
van de ceramische periode was:
1. De mensen bakten potten van ...
2. Ze bleven op één vaste ... wonen.
3. Ze verbouwden vooral ... en ...
- B1 a. Schrijf een paar schaal- en
schelpdieren op.
b. Teken of plak een mooie calcó-schelp
en schrijf erbij wat ermee gedaan werd.
- B2 GESTOOFDE LEGUAAN - TOMAAT -
HAMBURGER - AGAVE BLADEREN -
GEROOKTE VIS - PAPRIKA - KIP -
BRINGAMOSIA STENGELS

Je kunt deze woorden verdelen in twee
groepen. Doe dit en schrijf de juiste titel
er boven.

- B3 Teken of zoek een plaatje van deze 2
dieren en schrijf erbij: Deze dieren zijn
endemisch, omdat ze alleen op Aruba
voorkomen.
- B4 In de volgende rij woorden missen we
steeds woorden. Schrijf in je werkmap
welke woorden we missen:
- vissersboot /
- / pijl en boog
- lood /
- / casuela

1

4 De behuizing van de Caquetio's

In blok 2 hebben we gezien dat de Caquetio's toch behoorlijk veel gereedschappen hadden. Ze maakten ze met hun blote handen: dus moesten ze ook erg vindingrijk (=slim) zijn geweest. Een nieuw, praktisch gereedschap vind je niet zomaar uit! Sommige van deze gereedschappen, zoals bijlen, hamers, beitels en messen hadden ze ook nodig bij de bouw van hun huizen. Denk maar eens aan de slijpstenen om deze gereedschappen scherp te houden!

■ 1. Een hut van de Caquetio's.

Huisje, boompje, akkertje

Het was vreselijk warm.
De zon scheen genadeloos op de hoofden van Wèkè, Kururi en van Catiri.
Bij maanlicht waren ze eindelijk klaargekomen met het laatste paalgat.
Oef! Wat had dat veel zonsondergangen gekost om al die gaten uit te graven.
Het waren er meer dan de vingers van vier handen bij elkaar.
Gelukkig had Kururi voor al die boomstammen gezorgd.
Het was nu een kwestie om in elk paalgat een boomstam stevig geplaatst te krijgen.

“Klaar?” vroeg Wèkè.

“Ja!” riepen Kururi en Catiri tegelijk.

Wèkè stak de stam in het gat, terwijl Kururi en Catiri het gat met een mengsel van zand, kalk en stro dichtgooiden.

“Laten we even uitrusten,” stelde Catiri voor.

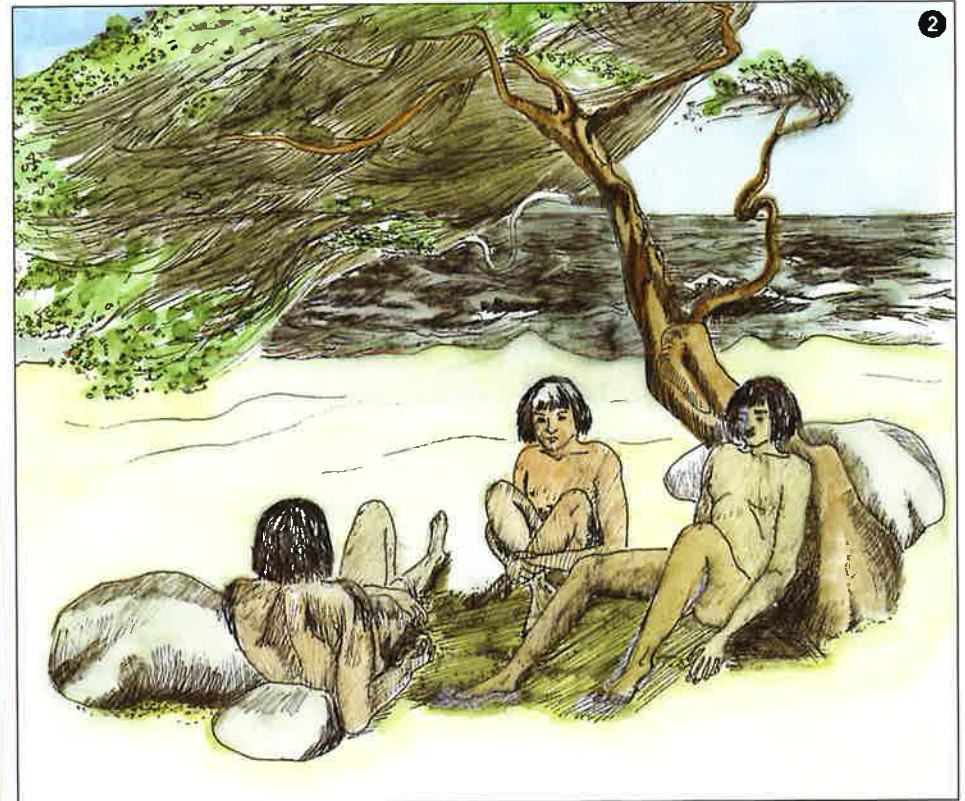
“Ik loop al bijna krom van het steeds maar oprapen. Straks ga ik nog op een Divi-divi boom lijken.

Ik heb al de kleur van een afgevalen kalebas.”

Wèkè, Kururi en Catiri gingen in de schaduw van een divi-divi boom zitten.

“Het is loeiwarm hè,” Kururi wuifde zich koelte toe met een zeedruivenblad.

“Laten we een duik in zee nemen, voordat we

met het dak beginnen,” stelde Wèkè voor.

“Wat?” Verbaasd stond Kururi op.

“Nee, dat was niet de afspraak.” Catiri’s stem klonk boos!

“Wij zouden alleen maar voor de takken en het stro zorgen. De vrienden van jouw vader, Wèkè, zouden het werk afmaken.

Tenslotte is het huis voor jouw oom,” zei Kururi.

“Ik voel al bijna een barst in mijn rug van het telkens maar bukken. En mijn armen. Kijk

■ 2. De drie jongens rusten uit onder de divi-divi.

naar mijn armen; die zijn bezaaid met schrammetjes van het stro," mopperde Catiri. Boos zwaaide hij met zijn armen.

Catiri en Kururi keken Wèkè vol ergernis aan. "Nou goed dan," suste Wèkè. "Jullie je zin. We zullen dan gewoon helpen." "Trouwens jouw moeders vriendinnen mogen ook wel helpen bij het mengen van calichi (=kalk), klei en stro," opperde Kururi. "Ja, laat hen ook meezwoegen," vond Catiri. Sinds Macuarima niet meer met hem wilde spelen vond hij meisjes maar niks.

"Kom, we gaan een beetje zwemmen. Het is bijna etenstijd.

Kijk, Jara is aan het koken."

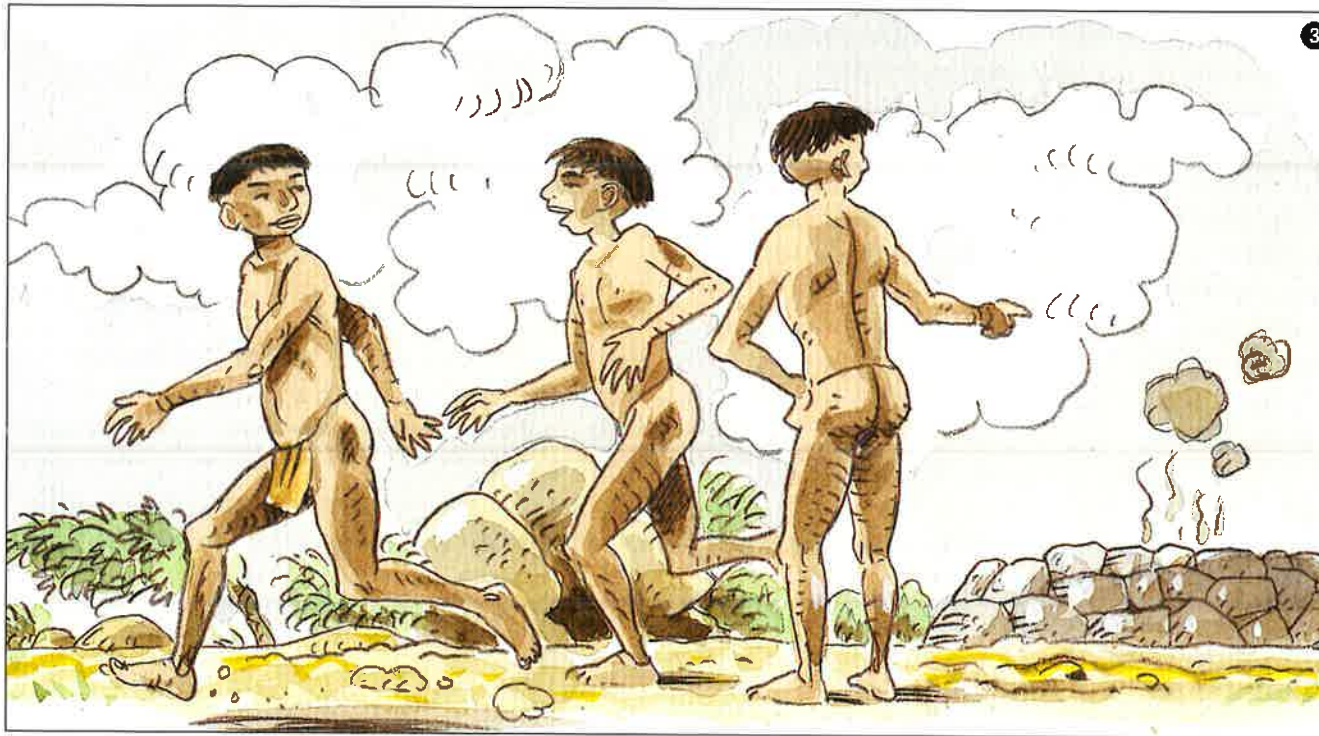
"Hoe kun je dat nou weten, Wèkè?" vroeg Kururi.

"Heel simpel, je ziet toch rook achter het muurtje opstijgen en de geur mmm."

"Laten we opstappen."

Natuurlijk liep Catiri al op een drafje vooruit. Het duurde toch wel een poosje om van Tanki Flip helemaal naar zee te lopen.

■ 3. De jongens lopen naar zee om zich op te frissen.

De huizen van de Caquetio's

In het verhaal merkten jullie wel, wie de huizen bouwden nl. de familieleden en de vrienden. Dit noemen we een familie- of vriendendienst. In die tijd leefden de mensen meer samen met elkaar: ze hielpen elkaar met alles en deelden ook alles samen. Was deze leefwijze alleen maar "bittere noodzaak" of hielden ze meer van elkaar dan wij nu doen?

4.1. Waar ze woonden.

De Caquetio's leefden niet als nomaden: ze woonden op een vaste plek b.v.:

- bij de zee, waar de rooien uitkomen
- bij een rooi
- bij een samenvloeiing van rooien

De Caquetio's trokken niet steeds rond zoals de pre-ceramische mensen

Als je landbouwer (=boer) bent, is genoeg water een voorwaarde om te kunnen zaaien en om later te kunnen oogsten. Omdat ze niet meer moesten rondtrekken op zoek naar water en voedsel en een vaste plek hadden, bouwden ze daar hun huis.

Op afbeelding 4 kun je zien dat er resten van vaste bewoning (huizen) gevonden zijn en wel in:

- Sta. Cruz: de hele westkant (Ser'i Noka)
- Tanki Flip: verschillende hectaren groot

Bij de volgende plaatsen zijn geen opgravingen verricht, maar zijn wel resten van bewoningen gevonden:

- Tanki Leendert;
- Parkietenbosch;
- Savaneta.

In Savaneta zijn ook veel resten van bewoning gevonden b.v. potscherven, botons, gereedschappen van steen en calcó. Ook restanten van casuela's of bakplaten.

■ 4. Resten van woningen op Aruba.

4.2 De huizen van de Caquetio's.

In Ser'i Noka (in Sta. Cruz) en in Tanki Flip waren prehistorische dorpen. Professor Versteeg, een archeoloog en zijn medewerkers vonden hier vele vondsten. In

Door de paalgaten die gevonden zijn, weten we dat ceramische huizen gemaakt waren van palen en deze ondersteunden het dak.

Ser'i Noka vonden ze een complete huisplattegrond. Deze werd helemaal uitgegraven.

Op deze plattegrond zie je heel veel paalgaten. In Tanki Flip zijn er plattegronden van wel tien huizen gevonden en bestudeerd. Er werden veel palen gebruikt om het dak te ondersteunen. De huizen hadden vaak een ronde vorm.

Volgens professor Versteeg waren er zoveel palen, omdat er op Aruba geen zwaar bouwhout was. Op St. Eustatius en op andere Caribische eilanden hadden de huizen maar acht palen.

Het huis van Ser'i Noka bestond uit twee gedeelten. Een noord- en een zuidkant, die van elkaar gescheiden waren door een wand (=muur). De buitenmuur had als versterking

■ 5. Een plattegrond van een prehistorisch huis te Santa Cruz.

■ 6. Paalgaten in de grond.

op sommige plaatsen enkele extra palen. Deze stonden dicht bij elkaar. Het huis had twee ingangen (=deuropeningen): één aan de noordwest- en één aan de zuidwestzijde, tussen de palen. Bij beide ingangen vond men, vreemd genoeg, een graf uit een groep van drie.

De huizen, die op Tanki Flip en Ser'i Noka zijn gevonden, verschillen in grote. Er waren kleine, ronde huizen met een diameter (=middellijn) van ongeveer 7 - 9 meter. Er waren ook grotere ovale huizen, die twee keer zo groot waren.

Hoe werden die huizen dan gemaakt? Een andere archeoloog, de heer Boerstra, vertelt hierover: eerst werden er paalgaten tot in de diorietbodem uitgegraven.

Hierin kwamen de palen, waarschijnlijk boomstammetjes. Hoe moeizaam dit was, kun je zelf ondervinden, wanneer jij een gat in de rotsen van Ayo gaat uitgraven.

Tussen de palen werd een wand van gevlochten takken gemaakt.

De gevlochten takken werden met een mengsel van calichi (=kalk), klei en stro dichtgemaakt.

Aan de bovenkant waren de palen met elkaar verbonden met horizontale stokken. Hier kwam dan een platdak of een puntedak op. Dit dak bestond uit bundels stro (=pal'i maishi) of soms takken met bladeren eraan. Bij het bouwen van de huizen gebruikten ze verschillende werktuigen. Bijlen werden gebruikt om de palen voor de huizen te hakken. Er werden beitels gebruikt om het hout mooi af te werken. Natuurlijk hadden ze hamers nodig om de palen in de grond te slaan.

Vragen en opdrachten

± 1000 na Chr.	-----	± 1500 na Chr.	-----	NU
-------------------	-------	-------------------	-------	----

de ceramische periode:

- A1 a. Wat weet je van het wonen van de eerste bewoners?
 b. De Caquetio's hadden wel vaste woonplekken. Waar gingen ze wonen?
 c. Schrijf de namen van de 5 nederzettingen op.
- A2 a. Wat vond een archeoloog in Ser'i Noka?

kopieerblad. 4.1

b. Kijk naar de plattegrond van het huis en voer de opdrachten uit.

A3

Het bouwen van een hut	Het bouwen van een huis

- Neem het schema over en schrijf erin welke materialen er voor nodig zijn.
- A4 Maak een tekening van een huis, zoals je denkt, dat het er vroeger uit heeft gezien.
- B1 In de tekst wordt een aantal voorbeelden gegeven van werktuigen, die de ceramische mensen gebruikten bij de huizenbouw. Wat voor werktuigen worden er tegenwoordig allemaal gebruikt?
- B2 Leg eens uit waarom de woningen van de ceramische mensen steviger waren dan de tijdelijke beschuttingen (afdakjes) van de pre-ceramische mensen?

Een heel dorp vol

Je weet nu ongeveer hoe de huizen van de ceramische mensen er uit hebben gezien. Maar bij de opgravingen is er nog veel meer ontdekt. De ceramische mensen hadden bijvoorbeeld geen keukens zoals wij of een fornuis. Hiervoor hadden ze kookhutten en brandkuilen. De dorpen zagen er in die tijd ook heel anders uit.

4.3 Kookhutten

Bij de opgravingen zijn er ook kleinere huisjes met een ovale vorm ontdekt. Ze waren veel kleiner: hun middellijn was 3 of 4 meter. Veel te klein dus om in te wonen. Waarvoor werden ze dan gebruikt?

Het waren kookhutten. De wandjes van deze hutjes waren bedoeld als afscherming tegen de zon, de wind en de regen. De grote huizen waren bedoeld om erin te slapen. Een hangmat nam toch wel wat plaats in.

4.4 Afvalkuilen

Aan de noord- en westkant van het huis bij Ser'i Noka heeft men een enorme afvalkuil gevonden. Dit is iets typisch (=een opvallend gebruik) van de Caquetio's. Het afval werd in grote hoeveelheden naast het huis begraven of in rooien. Regelmatig werd dit afval met een laag houtskool uit de haard bedekt. De vulling bestond uit potscherven, botjes, koraalsteen, schelpen en natuurlijk veel as en

houtskool.

Deze afvalkuil was aan de windzijde van het huis. Waarschijnlijk was het huis aan die kant helemaal afgesloten met een buitenmuur.

4.5 Haarden

Bij de huizen heeft men verschillende haardplekken aangetroffen aan de zijkant van de huizen. Deze haardplekken waren kuilen in de vloer van het huis.

Waarschijnlijk werd er hier gekookt.

■ 7. Een onderzoeker graaft een kleine oven op bij Tanki Flip.

4.6 De nederzetting of het dorpje

Hoe zullen de woningen er bij gestaan hebben?

Als je afbeelding .. goed bekijkt, dan zie je dat de huizen dicht bij elkaar stonden. In zo'n dorpje woonden ongeveer 60 mensen. Bij het dorp van Tanki Flip is het heel verrassend en ongewoon, dat er een omheining is van palen, de palissade. De meeste (hedendaagse) Indianendorpen zijn niet omheind. De omheining werd waarschijnlijk als beveiliging gebruikt.

■ 8. Twee ronde aardewerkovens tussen de huizen (paalgaten links) en de rooi (niet zichtbaar rechts).

Potten bakken, koken en hangmatten weven deed men buiten het huis.

Misschien verwachten we het niet maar juist deze eenvoudige mensen hadden strenge regels. Ook beslisten deze regels waar het jonge paar ging wonen: bij de ouders van de man of bij die van de vrouw.

Je krijgt dan een soort uitgebreide familie: grootouders, ouders en kinderen en soms vrienden bij elkaar.

Zo'n hut werd met behulp van vrienden en/of familieleden gebouwd. Zo ontstond er een patroon van bewoning van groepen families en vrienden. Getrouwde broers en zusters of vrienden, die bij hun ouders of familieleden inwoonden.

Een poblado of dorp bestond uit grote dorpshuizen of maloca's, waar veertig tot vijftig mensen in konden wonen.

Een dorpje leek misschien op een mierennest, maar dan eentje boven de grond, tussen veel groen en bomen. Kun je je een pleintje voorstellen midden in het dorp? Daar omheen stonden:

- het huis van de boratio

- het grotere huis van de dorpsleider
- de uitgebreide familiewoningen
- de kookhutjes

Op dit plein werden ceremonies, feesten en balspelen gehouden. Hier was ook de plaats, waar voedsel en artikelen geruild werden. Het leven van alledag speelde zich buiten af: het koken, het bakken van potten en het weven van hangmatten.

De spelende en helpende kinderen niet te vergeten! Het was een gezellige drukte van hard werken voor het dagelijkse eten. De Caquetio's op het Vasteland hadden grote dorpshuizen, waar een grote familie van wel veertig tot vijftig mensen in konden wonen. Zo'n groot huis werd een maloca genoemd. Als je verschillende maloca's bij elkaar hebt, vormen ze samen een poblado of dorp.

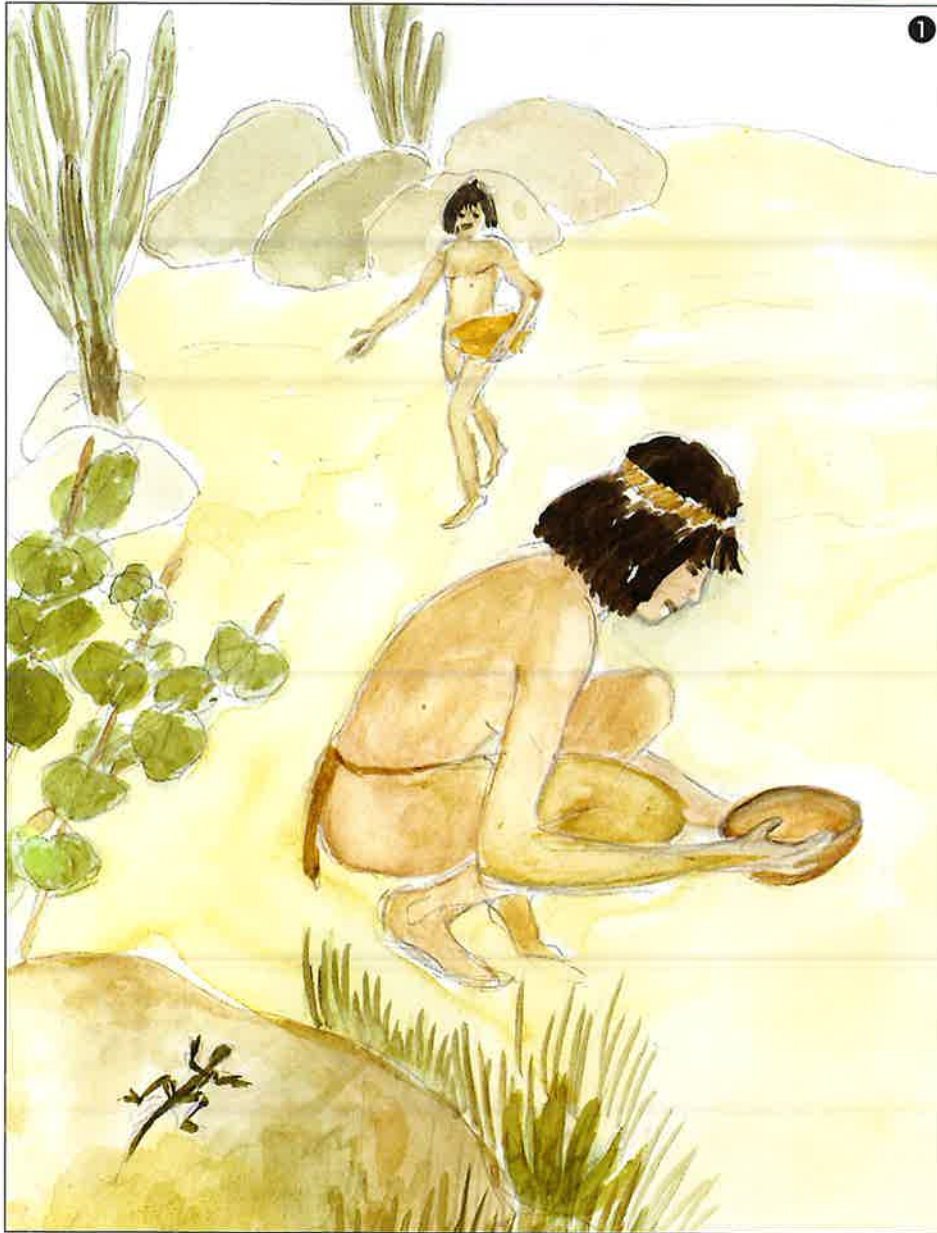
■ 9. Een ceramisch dorpje.

Vragen en opdrachten

- A1 a. Welke vorm hadden de kookhutten?
 b. Hoe groot waren ze ongeveer?
 c. Welke soorten hutten waren er?
- A2 a. Waarvoor hadden ze een haard nodig?
 b. Wat hebben wij in onze keukens i.p.v. een haard?
 c. Waarvoor gebruiken wij hem?
- A3 a. Waarom is een afvalkuil zo belangrijk voor een archeoloog?
 b. Wat werden er vaak in gevonden?
 c. Wat hebben wij i.p.v. een afvalkuil?
 d. Als je nu in onze omgeving kijkt..... denken wij met al onze moderne dingen ook aan het schoonhouden van onze omgeving? Schrijf je mening op.
- A4 a. Hoe woonden de ceramische mensen, als we naar hun woningen kijken?
 b. Leg uit wat een uitgebreide familie betekent.
 c. Hebben wij dit bewoningspatroon nog steeds? Vraag het aan je ouders en schrijf het op...
- A5 Heel vaak stonden de huisjes om een pleintje:
 a. Wat werd er allemaal op dit pleintje gedaan?
 b. Wat deden ze allemaal buiten het huis?
 c. Wat doen wij ook buiten?

- B1 Geef de naam van de ceramische tijd bij de volgende woorden:
 - keuken - kookhut
 - prullenbak -
 - oven -
 - bed -
 - pan -
 - huis -
- B2 Geef het paar aan dat het meest lijkt op: MALOCA'S - POBLADO
 - STENEN - GEREEDSCHAP
 - MEEL - BROOD
 - KINDEREN - KRING
 - WOONHUT - HUIS
- B3 Palen, stro, calichi, takken, bladeren zijn allemaal...
- B4 Schrijf de namen van alle soorten woningen, die je kent, op.
- B5 Maak een puzzel met de woorden, die je in dit blok allemaal hebt geleerd.

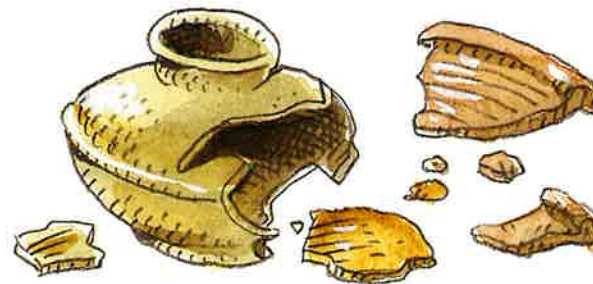
1

5 De keramiek van de Caquetio's

In het vorige blok hoorden en lazen we heel wat over de huizen en de hutjes van de Caquetio's. Weet je het nog? De afvalkuilen waren belangrijke vondsten voor de archeoloog. Waarom was het zo interessant?

Goed zo, jullie weten het al: hierin zijn resten gevonden van potscherven.

Deze informatie was belangrijk voor de archeoloog. Hij kon hiermee nagaan wat de gebruiksvoorwerpen van klei waren. Waar ze voor gebruikt werden. Ook of ze voor speciale gebeurtenissen gemaakt werden. Nieuwsgierig geworden? Luister dan maar....

De langverwachte regenbui

“Cautje bauléte, Pekinini, cautje bauléte.....”
 (“Geef mij te eten, kind, geef mij te eten.....”)
 Kamakuri zong een vrolijk liedje, terwijl haar handen ijverig de klei kneedden. De klei begon al de vorm van een klein schaalte te krijgen.

“O, oh cautje bauléte, Pekinini, cautje bauléte.....”

De schaal was bijna klaar. Kamakuri probeerde met een takje de schaal te versieren.

Ze was zó verdiept in haar werk, dat ze niet bemerkte dat de zon achter de wolken was verdwenen.

De prachtige blauwe kleur van de hemel veranderde in een donkergrijze kleur. De eerste regendruppels vielen aarzelend op het land.

Jara, die bezig was maïs te zaaien, keek verheugd naar de hemel. Wèkè verliet zijn schaduwplekje en danste vrolijk in de regen.

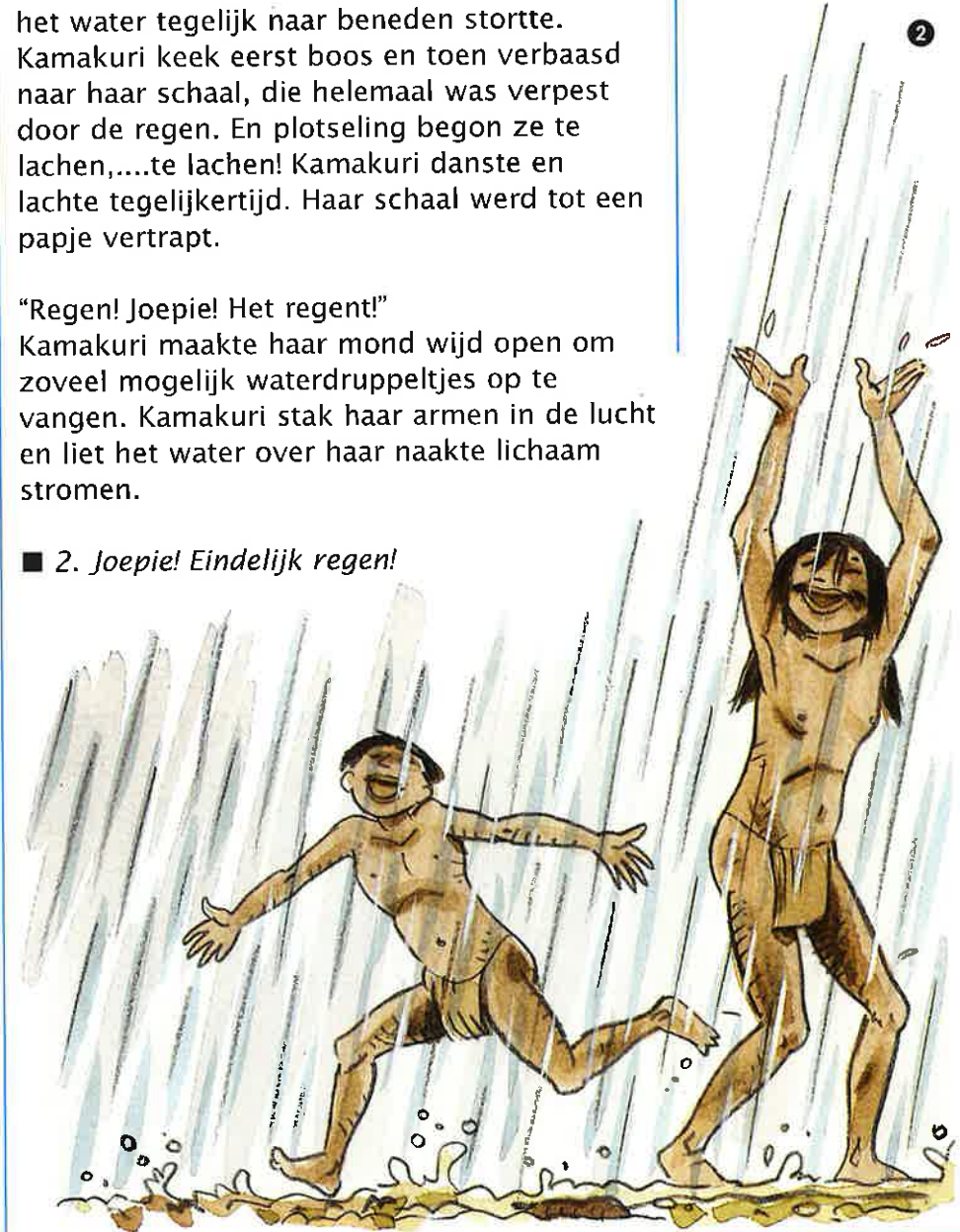
“Wel heb ik ooit....” Kamakuri keek boos naar haar schaal. Wat gebeurde er nu? Waarom liepen de versieringen door elkaar? De klei was helemaal zacht geworden.

Kamakuri wilde zich net omdraaien toen ze een plensbui over zich heen kreeg. Het was alsof de hemel openscheurde en al

het water tegelijk naar beneden stortte. Kamakuri keek eerst boos en toen verbaasd naar haar schaal, die helemaal was verpest door de regen. En plotseling begon ze te lachen,....te lachen! Kamakuri danste en lachte tegelijkertijd. Haar schaal werd tot een papje vertrapt.

“Regen! Joepie! Het regent!”
 Kamakuri maakte haar mond wijd open om zoveel mogelijk waterdruppeltjes op te vangen. Kamakuri stak haar armen in de lucht en liet het water over haar naakte lichaam stromen.

■ 2. Joepie! Eindelijk regen!

Potten en schalen in overvloed

Die lachende en dansende Kamakuri toch! Hoe kan ze haar eigen schaal, die ze met zo veel liefde aan het maken was tot een platte klodder klei vertrappen! De regen hè.... Bij deze mensen waren alle vrouwen en meisjes pottenbakkers.

Er waren geen pottenbakkerijen; dus ieder gezin maakte zijn eigen potten, schalen, kommen enz. Veel vrouwen bakten de hele dag potten van aardewerk om ze later te ruilen voor andere dingen. Deze potten van aardewerk waren wel of niet versierd. Dit versieren gebeurde op een bepaalde manier. Hoe?

De manier, waarop ze hun potten versierden

■ 3. Mensenkopje.

noemt men de Dabajuro-techniek. Ze gebruikten daarvoor mensen- of dierenfiguren van klei of verf. De ogen van de mensenfiguren leken op koffiebonen, spleetogen dus. De dierenfiguren, zoals de vleermuis, de uil en de kikker kregen grote, ronde ogen.

In Falcón, in Venezuela, hadden de Caquetio's dezelfde manier van potten versieren.

De Caquetio's verbouwden hun eigen gewassen. De voorraad werd in grote keramiek potten bewaard.

5.1 Wat is keramiek?

Keramiek is het maken van voorwerpen van aardewerk onder een zéér hoge temperatuur (600°C).

In de nederzettingen vond men een waar

Keramiek is het bakken van aardewerk voorwerpen onder een zéér hoge temperatuur.

tapijt van scherven van aardewerk. Ze lagen tot een diepte van 30 cm onder de grond.

Soorten scherven

Op Aruba vond men allerlei soorten scherven. Dunne en dikke scherven, wel of niet versierd.

Wat opvalt, is, dat de dunne scherven versierd zijn met figuren, die van rechte en kromme strepen gemaakt waren. Deze scherven waren van mooi versierde schalen, die waarschijnlijk gebruikt werden bij ceremonies. De dikke scherven waren brokkelig en zonder versiering. Deze scherven waren van potten, die dienden als voorraadpotten of als urnen.

De dunne scherven waren versierd, de dikke scherven waren brokkelig en zonder versiering.

In sommige scherven vond men sterk glinsterende korreltjes, die duidelijk niet van de gebakken klei waren. In andere scherven kon je kleine gaatjes zien alsof er hele kleine dingetjes in gezeten hadden. Hoe komt dat?

Verschraling van de klei

De glinsterende korreltjes en de kleine gaatjes in de klei ontstaan wanneer de klei gemengd wordt met een ander materiaal. Zo zijn er afdrucken van maïskorrels gevonden, die duidelijk laten zien, dat er maïs verbouwd moest zijn.

In de ceramische periode werd de klei vermengd met gruis van kwartssteen, kalk of schelpen. (gruis is hele fijne steentjes) De kleine gaatjes in alle scherven kwamen door het weggebrande stro, dat in de klei vermengd was.

Het toevoegen van een ander materiaal (= een soort stof) aan de klei noemen we verschralen.

Verschralen is het toevoegen van gruis en stro aan de klei, zodat het aardewerk bij het bakken niet barst of breekt.

Deze vorm van verschraling was absoluut nodig. Anders zou het aardewerk bij het bakken in een eenvoudige oven barsten of breken.

Dat wisten de mensen uit de ceramische periode al!

5.2 Van klei naar pot

De Caquetio's konden aardewerk potten maken. Aardewerk.....?

Men noemt een voorwerp aardewerk als het

■ 4. Scherven.

van natte, zachte klei gemaakt is. Het voorwerp wordt dan in de zon gedroogd en daarna gebakken. Door het bakken kan het voorwerp nooit meer zachte klei worden.

Als het aardewerk alleen in de zon gedroogd wordt, kan het weer een hoop klei worden. Je hoeft het dan alleen maar weer nat te maken.

■ 5. Zo maakten ze vroeger hun potten.

De Caquetio's wisten dit alles al en daarom gebruikten ze waarschijnlijk een diepe kuil

Aardewerk is een voorwerp, dat van natte, zachte klei gemaakt is.

om hun aardewerk voorwerpen in te bakken. De Caquetio-vrouw, die de taak had om aardewerk potten te maken, rolde eerst een heleboel slangetjes van klei. Deze werden in een ronde vorm op elkaar gelegd. Daarna werden de "slangetjes" glad gemaakt en in de zon gezet om te drogen. De pot werd dan keihard. Hierna werd de pot in een kuil met open vuur gebakken.

5.3 Versiering van de potten.

Het versieren van potten deden ze vaak:

1. met klei zelf of takjes of gras (cabana). Sommige potten hadden pootjes, tuitjes, dierenkopjes of mensengezichten.
2. met verf; de verf moet met heel dunne takjes zijn aangebracht. De kleuren, die ze gebruikten waren donkerrood of bruin.

5.4 Waarvoor werden de potten gebruikt?

Niet al het aardewerk werd versierd. Alleen de speciale voorwerpen, die een dunne wand hadden, werden versierd. Deze potten dienden als wierookbrandertje of offerschaaltje tijdens ceremonies.

De potten, die een dikke wand hadden, waren de grote potten. Misschien werden ze

gebruikt als:

1. voorraadpotten voor water, graan of ander voedsel.
2. urnen: om speciale mensen, die gestorven waren, in te begraven.

Deze potten waren ongeveer 70 cm hoog en 50 cm breed.

Kleinere, gave potten, kommen en schalen vond men in de graven als bijgiften.

(=cadeaus)

Alleen de grafgiften zijn heel vaak gaaf gebleven.

5.5 Vondsten

Op Aruba zijn enkele bijzondere stukken gevonden:

1. Een van de mooiste stukken is een schaalje: het heeft vier pootjes en is op een standring vastgemaakt. De pootjes hebben de vorm van dierenkoppen met een platte snuit en grote, bolle ogen. Het hele voorwerp is beschilderd geweest. Dit komfoortje of wierookbrandertje is afkomstig uit Ser'i Noka.

2. Het tweede voorbeeld is een gezichtskruik met een ronde bodem; hij was vrij groot met een eivormige buik en hals. Op de hals is een mensengezicht gemaakt met koffieboon-ogen en een te hoge neus; de plaats van het haar en de oren waren ook aangegeven.

3. een fantastische vondst waren een casuela (=bakplaat) en een kookpot; allebei hadden ze een roetaanslag.

■ 6. Een fraai versierd aardewerk potje met pootjes, een dierenkopje en een opening rechts; waarschijnlijk werden speciale bladeren verbrand in dit potje tijdens plechtige ceremonieën.

4. een rolstempel, gemaakt van klei, dat gebruikt werd om o.a. hun lichaam mee te verven.

- 7. Een gezichtskruik voor ceremonies.
- 8. Een casuela uit de ceramische periode.
- 9. Rolstempel.

Vragen en opdrachten

1000-----± 1500-----NU..

Na Chr.

de ceramische periode

- A1 a. Leg uit waarom deze periode de ceramische periode heet.
 b. Hoe heet de periode vóór de ceramische periode?
 c. Van welk jaar tot welk jaar duurde de ceramische periode?
- A2 a. Schrijf op wat keramiek eigenlijk is.
 b. Hoe werd een aardewerk schaalje gemaakt?
 c. Leg uit waarom wij thuis in onze keuken geen aardewerk kunnen bakken.
- A3 Men vond dikke en dunne scherven aardewerk. Maak twee rijtjes:
 - dikke scherven - dunne scherven
 In welk rijtje horen de volgende beschrijvingen thuis?
 Ze waren: versierd/niet versierd
 grof en brokkelig/glad gemaakt
 met verffiguren/ongeverfd
 van sierpotten/van voorraadpotten
- A4 a. Wat deden de ceramische mensen om ervoor te zorgen, dat hun voorwerpen van klei niet weer zachte klei zou worden?
 b. Verschralen is ...
 c. Hoe weten de archeologen met zekerheid, dat de Caquetio's maïs verbouwden?
- A5 Kopieerblad 5.1 met grote randtekening van de gezichtskruik met ronde bodem. Maak de gezichtskruik af met de versieringen, zoals zij gevonden is.
- B1 a. Waar vond men de gave potten?
 b. Hoe komt het dat deze wel compleet waren?
 c. Waarom, denk je, zijn er potten of schalen in het graf aan de dode meegegeven?
 d. Bestaat de traditie van het meegeven van bijgiften nog? Vraag het thuis en schrijf dit op...
- B2 Maak op een tekenvel versiering zoals de Caquetio's op hun potten en schalen maakten. Kijk goed naar de voorbeelden in het boek

6 Begrafenis- ceremonie

In de vorige blokken konden wij vol verbazing ervaren, hoe de ceramische mensen zèlf, zonder enige machines hun gereedschappen, hun aardewerk maakten en hun huisje bouwden. Voor deze mensen moeten we wel veel bewondering hebben. Mensen worden geboren, bouwen hun leven op.....gaan dood en worden begraven. Wij kunnen ons afvragen: Hoe hebben deze mensen geleefd? Wat waren voor deze mensen de belangrijkste gebeurtenissen in hun leven? Hoe begroeven ze hun doden?..... Allemaal vragen..... Maar eerst het verhaal.....Luister maar weer eens een keer....

Urataka opnieuw begraven

Het hele dorp was druk bezig.
De vrouwen liepen af en aan met bloemen, veren en schelpen.
Handen vol!
De mannen, allemaal in hun blote lijf, waren druk in de weer elkaar en zichzelf met verf te beschilderen.
Cirkels, driehoekjes, rondjes werden met hun vingers overal op hun lichaam getekend.
Wèkè had op zijn borst verschillende cirkels. Van klein naar groot. Op zijn voorhoofd werd een grote driehoek door Kururi geschilderd.
Jara en Kamakuri hadden ieder een krans bloemen om hun hoofd.
Kururi koos voor een gedroogd rietstengeltje waaraan hij kleine schelpjes reeg.
Hij maakte een pracht snoer.

Wèkè had zijn moeder geholpen bij het uitzoeken van een grote urn.
Daarin zouden ze de beenderen van Urataka begraven. Toen Urataka stierf, was hij de oudste man van het dorp geweest.

“Oh, wat mooi!” Jara had de Datihao in het oog gekregen.
De Datihao had een hoofdtooi van prachtige bonte veren. Het waren veren van vogels, die van het vasteland afkomstig waren.
Om zijn hals blonken verschillende snoeren

van prachtig parelmoer. Heel gewichtig ging de Datihao midden op het pleintje staan.

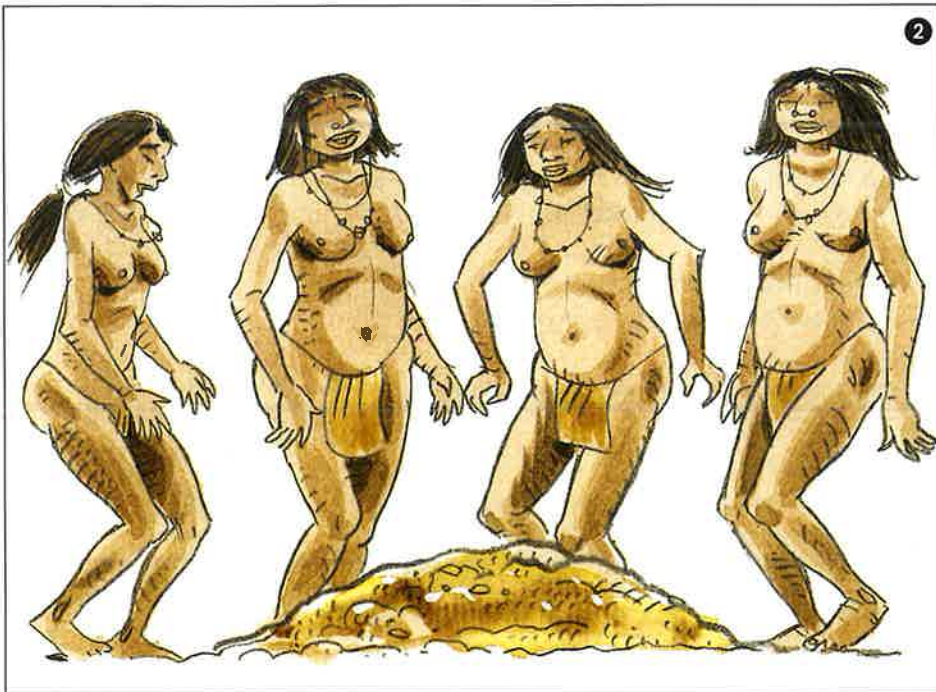
De ceremonie kon beginnen.
De Datihao liep voorop, achter hem de boratio.
Dan volgden de mannen, de vrouwen en als laatste de kinderen.
“Bàroe, hântoe wou.”
Dezelfde regel werd telkens herhaald.
En telkens klonk het klaaglied triester.
De Datihao stopte bij een graf. Het was het graf van Urataka. Iedereen ging om het graf staan.
Onder luid bidden groeven twee mannen het

■ 1. De Datihao bij het graf van Urataka.

graf open.

Met een grote calcóschelp schepten ze het zand uit het graf. Het ging erg langzaam. Há, eindelijk stootte één van de mannen tegen een bot. Heel voorzichtig werden alle beenderen en de schedel eruit gehaald en in een grote urn gestopt. Urataka had wel lange botten, zeg! Een kleinere urn werd omgekeerd als deksel op de grote urn geplaatst. De boratio ging wijdbeens voor de urn staan. Zijn armen waren ten hemel uitgestrekt. Hij murmelde onverstanebare woorden en stak de toverstaf in zijn mond, tot in zijn keel. Plotseling begon de boratio over te geven en

■ 2. De vrouwen dansten om het graf heen.

maakte vreemde geluiden daarbij.

Langzaam begon hij met zijn lichaam te schudden; dit voerde hij op in een steeds hoger tempo. Zijn armen gingen als wieken op en neer. Uitgeput en bezweet viel hij tenslotte op de grond neer.

Doodse stilte.

Er werd niet meer gebeden. Iedereen keek naar de boratio.

Hij opende zijn ogen en ging kruipend naar de Datihao toe. De twee mannen pakten samen de urn en lieten deze in het graf zakken.

Het graf werd met aarde bedekt.

Op een teken van de Datihao begonnen de vrouwen om het graf heen te dansen. De Datihao, de boratio en alle mannen waren met de benen gekruist neergeploft.

Enkele vrouwen hielden op met dansen en gingen totoemba's (=halve calbas) vol met maïsbiertje ronddelen.

„Mag ik een beetje proeven?” Wèkè keek Jara met lieve oogjes aan.

„Natuurlijk niet! Alleen grote mensen mogen maïsbiertje drinken.”

Wèkè wist, dat hij het maïsbiertje van de volgende oogst zeker mocht proeven, want dan zou hij geen jongen meer zijn, maar een man net als zijn vader.

Zo werd men toen begraven

De cultuur van de ceramische mensen is praktisch helemaal verdwenen. Wat we weten, komt van de afvalhopen en de graven. In de afvalhopen is alles kapot of beschadigd. Alleen in de graven vond men de gave voorwerpen van klei, die deze bewoners in het dagelijks leven gebruikten. Daarom is het interessant en belangrijk wat de archeoloog in een graf vindt.

Waarom waren deze grafvondsten zo belangrijk?

Door deze vondsten kwamen de archeologen een heleboel te weten over de leefwijze van de mensen uit de prehistorische periode. Ze ontdekten b.v. dat de Caquetio's verschillende vormen van begravingen hadden.

6.1 Verschillende vormen van begravingen.

Je kunt zeggen dat er twee hoofdgroepen waren in de vorm van begraven.

1. De lijkbegroving, wat gewoon was. Dus als iemand stierf, werd zijn lichaam zó in de grond begraven.
2. De urnbegroving: om in een urn begraven te worden, moest je wel een belangrijke persoon geweest zijn.

De Caquetio's hadden verschillende vormen van begravingen: de lijkbegroving en de urnbegroving.

■ 3.
Begravenisurnen in de grond.

Soms kreeg de dode een bijgift (=cadeau) mee. Dit kon zijn: een schaal, een mooie steen, een pot, schelpen en botons. In het vorige blok heb je een aantal voorbeelden gezien. Waarom de doden een bijgift kregen weten we niet zeker. We denken dat ze als herinnering of als geliefd eigendom werden meegegeven.

Vaak kreeg de dode een bijgift mee in zijn graf.

■ 4. Schaaltje met drie pootjes en oortjes (Ser'i Noka).

■ 5. Een opgraving van een lijkbeving.

1. De lijkbeving

De lijkbeving was regel: direct na het sterven werd de dode in de hurkhouding geplaatst.

Na de begrafenisplechtigheid ging het lijk op zijn zij liggend, met opgetrokken benen, in zijn graf.

Soms kreeg hij een cadeau mee.

2. De urnbeving

De Caquetio's kenden twee manieren om hun dode in een urn te begraven. Wij noemen deze twee wijzen:

- a. de primaire (=eerste) urnbeving en
- b. de secundaire (=tweede) urnbeving.

- a. De primaire urnbeving

Belangrijke mensen werden direct na hun dood, voordat het lichaam stijf werd, in de hurkhouding geplaatst en in een grote urn gedaan.

Na de ceremonie werd de urn in de aarde gelaten. Ook in deze urn werd soms een bijgift meegegeven.

Als een kind stierf, kreeg hij of een urnbeving of een speciale beving met mooie giften.

Kinderen werden in urnen begraven omdat zij als belangrijke personen werden beschouwd.

Niet iedereen werd op dezelfde manier begraven, daarom denken de archeologen, dat ook deze mensen in belangrijkheid en aanzien verschilden.

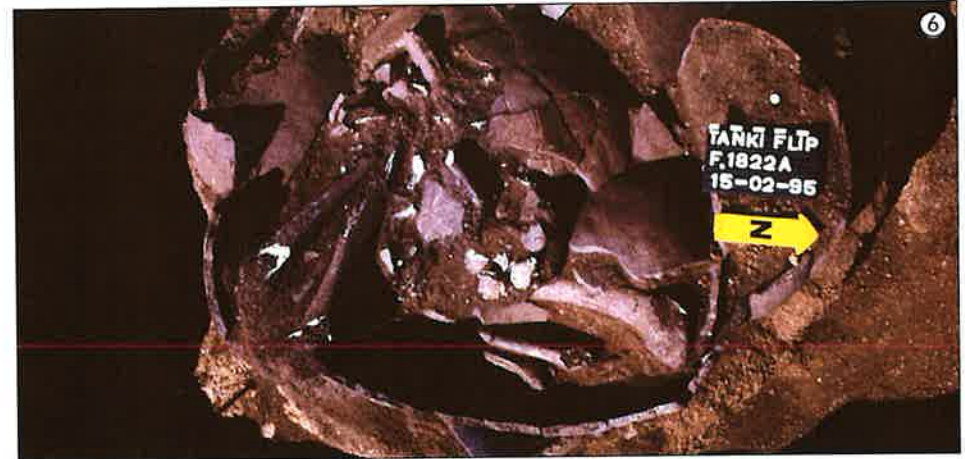
Natuurlijk waren deze “kinderurnen” veel kleiner dan die waarin een volwassen dode begraven werd.

b. De secundaire urnbegraving

Dit betekent: voor de tweede keer begraven worden. Hoe ging dat? Eerst werd de dode gewoon in de hurkhouding in de grond begraven. Na een bepaalde tijd, als het lijk vergaan was, werd het skelet opgegraven en opnieuw begraven.

Tijdens een ceremonie werden de beenderen uit het graf gehaald. Ze werden dan in een urn gedaan en weer begraven. Ook hier kregen ze soms een bijgift mee. Op de urn kwam een kleinere urn als deksel. De Indiaanse groep, die nu het dichtst bij Aruba woont, begraaft nog steeds secundair.

Er waren twee vormen van urnbegravingen: de primaire en de secundaire urnbegraving.

6.2 Belangrijke personen

Waren er verschillen binnen de groep? Als we zien, dat niet iedereen op dezelfde manier begraven werd, kunnen we denken dat niet alle mensen gelijkwaardig waren. Er waren verschillen. Sommige mensen waren belangrijk of hadden een hoog aanzien.

Kinderen werden ook als heel belangrijk beschouwd. Als zij groot zouden zijn, moesten zij voor de groep werken. Zij zorgden ervoor dat de groep overleefde.

Kinderen zorgden ervoor, dat de groep overleefde. Ze waren de toekomst van de groep, dus ook erg belangrijk.

■ 6. Een urn waarin iemand na het overlijden is begraven.

Waarschijnlijk werden de haarden ook gebruikt bij de begrafenisceremonies.

Maar net zoals wij hielden zij ook wel veel van hun kinderen.

Hun kinderen waren hun rijkdom en de toekomst van de groep!

6.3 Haarden

Waar werden haarden normaal voor gebruikt? Vreemd is, dat men bij groepjes grafkuilen grote haarden gevonden heeft. Misschien hadden deze haarden iets te maken met de begrafenisplechtigheden?

Ze lagen opvallend veel verspreid over het terrein, waar ook begraven werd. Zeker weet men wel dat de doden niet verbrand werden. Omdat de doden in groepjes begraven waren, in kleine aparte grafveldjes dus, denken de archeologen dat de ceramische mensen in familiegroepen bij elkaar woonden. Zo'n familiegroep begroef zijn doden naast zijn huis of in het huis zelf. Hun geliefde gestorvenen bleven dan bij hen.

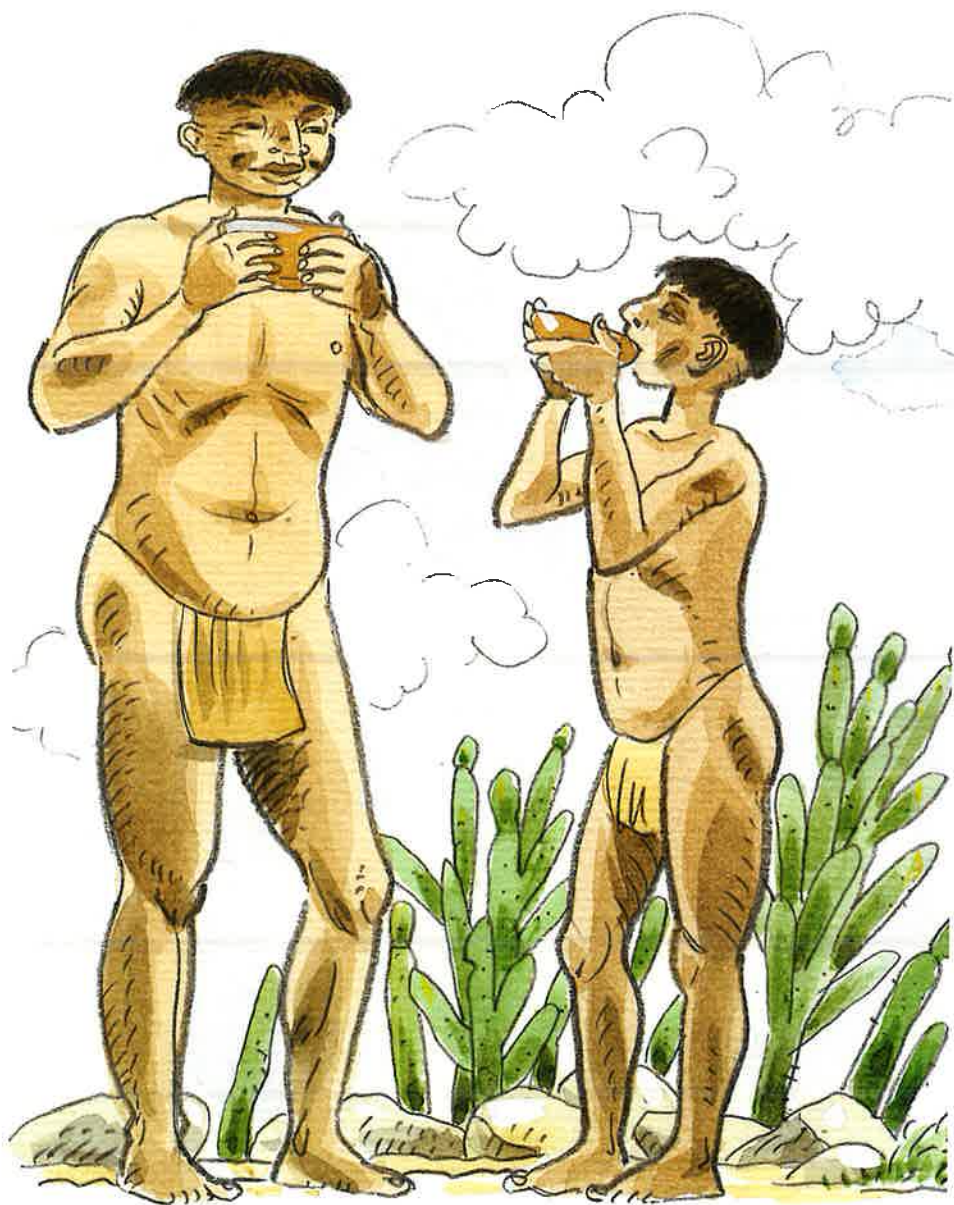
■ 7. Een haard te Tanki Flip.

Vragen en opdrachten

± 1000-----± 1500-----NU--
 na Chr. na Chr.
 ceramische periode

- A1. Waarom is het zo belangrijk dat er bij een opgraving dingen worden gevonden?
- A2. Schrijf de 2 hoofdgroepen van begraving op....
- A3. Teken een speciale pot en schrijf erbij: Belangrijke mensen werden in zo'n pot begraven; men noemt zo'n pot dan een urn.
- A4 a. Wat gebeurt er bij de primaire urnbegraving?
 b. Wie kregen altijd een primaire urnbegraving?
- A5 a. Wat betekent: secundaire urnbegraving?
 b. Hoe gebeurde zo'n tweede begraving?
 c. Wat werd soms in de urn gedaan?
 d. Hoe dachten deze mensen over leven en dood?
- A6 kopieerblad no. 6.1
 Lees de aanwijzingen en maak de puzzel.
- A7 a. Waar werden ook brandkuilen gevonden?
 b. Wat denk je: hadden ze iets te maken met de begrafenisceremonie?
- B1 a. Wat deed men met een dode direct na het sterven?

- b. Hoe zouden de meeste doden begraven worden?
- B2 De ceramische mensen kregen bijgiften mee in hun graf. Wat zou je zelf willen meenemen in je graf?
- B3 a. Waarom zouden er zoveel vormen van begravingen geweest zijn?
 b. Hoe kwam het, dat kinderen zo belangrijk waren voor de groep?
 c. Waardoor weten de archeologen, dat deze kinderen als heel belangrijk beschouwd werden?

7 Feesten was heel belangrijk

Al die verhalen over dood en begrafenis brrr... Ze horen bij het leven, maar toch.....Denken we niet liever aan leuke, gezellige en spannende situaties? Is het niet? Voor de ceramische mensen had een begrafenis ook iets gezelligs. Denk maar eens aan het samenzijn na de begrafenis van Urataka. Lekker met een maisbiertje erbij.....Niet voor kinderen natuurlijk....

Zoals we al weten, waren ook bij deze mensen de kinderen wel zó belangrijk dat ze vast en zeker ook een lekker hapje en een fris slokje hadden gekregen. Maar nu zullen we het eens over iets fijns hebben...

Verliefd

„Sla hem, keihard!”
 „Gooi hem naar me toe, kom, snel!”
 „Nee, ik kan harder slaan!”

Wèkè, Yukuri en Catiri gooiden groene kalebassen naar elkaar toe. Elk van hen moest proberen de kalebas zo hard mogelijk te slaan zodat hij uit elkaar zou spatten.

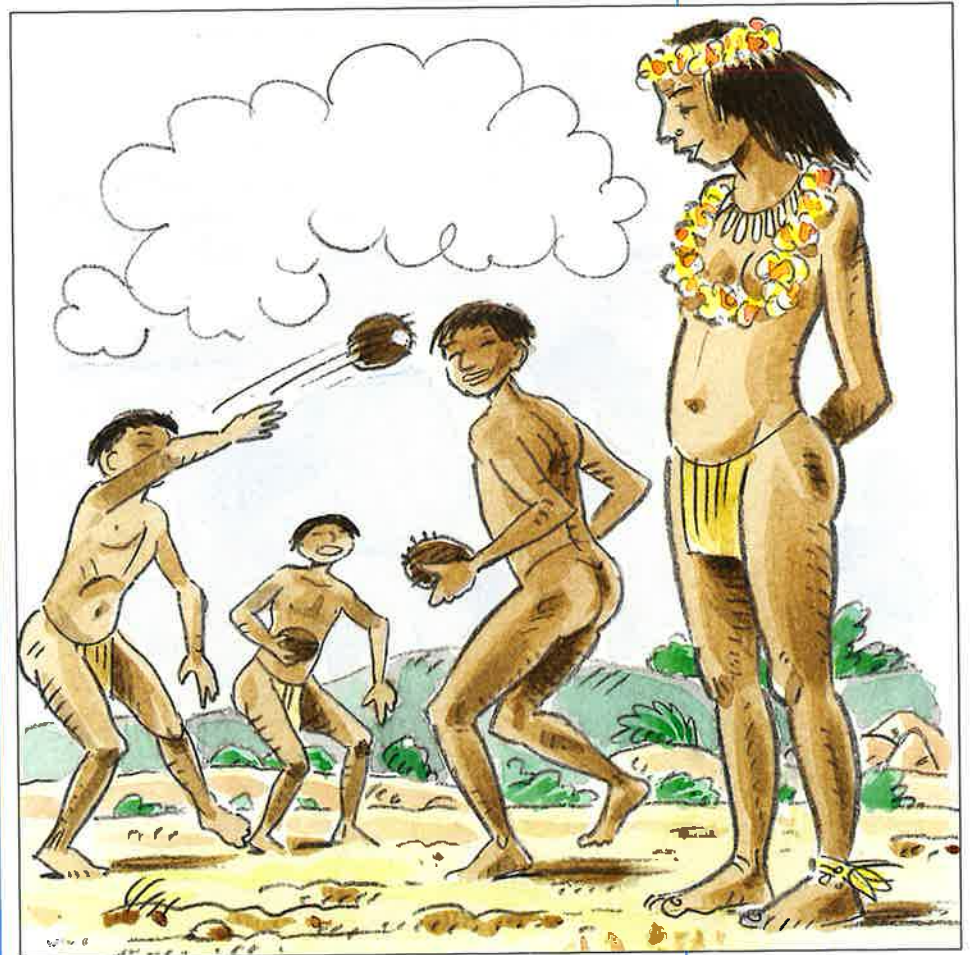
Je moest wel heel veel kracht hebben om de kalebas met één vuistslag te verpletteren. Als de kalebas op de grond viel en brak, was de laatste die de kalebas had, de verliezer. Catiri was apetrots, hij had meer kalebassen stuk geslagen dan de anderen. En Macuarima Macuarima had hém toegelachen.

De kring van meisjes en jongens die zich om Wèkè, Yukuri en Catiri had gevormd, juichte telkens als één van de drie jongens de kalebas uit elkaar sloeg.

Op een onbewaakt moment dat Catiri naar Macuarima keek, kreeg hij een kalebas op zijn hoofd.
 Maar Catiri kon zijn ogen niet van Macuarima afhouden.

Macuarima zag er zo lief uit.
 Ze had een halssnoer van mooie ronde schijfjes en schelpjes.

En ze had een krans van rode en gele bloemen omgedaan die haar kleine borstjes bedekte.
 Aan haar enkel had ze een band van kukuroa-touw vol kleine schelpjes en veertjes.
 Op haar hoofd had ze een kroon van gele en rode bloemetjes.

Iedereen lachte toen de kalebas op Catiri's hoofd viel.

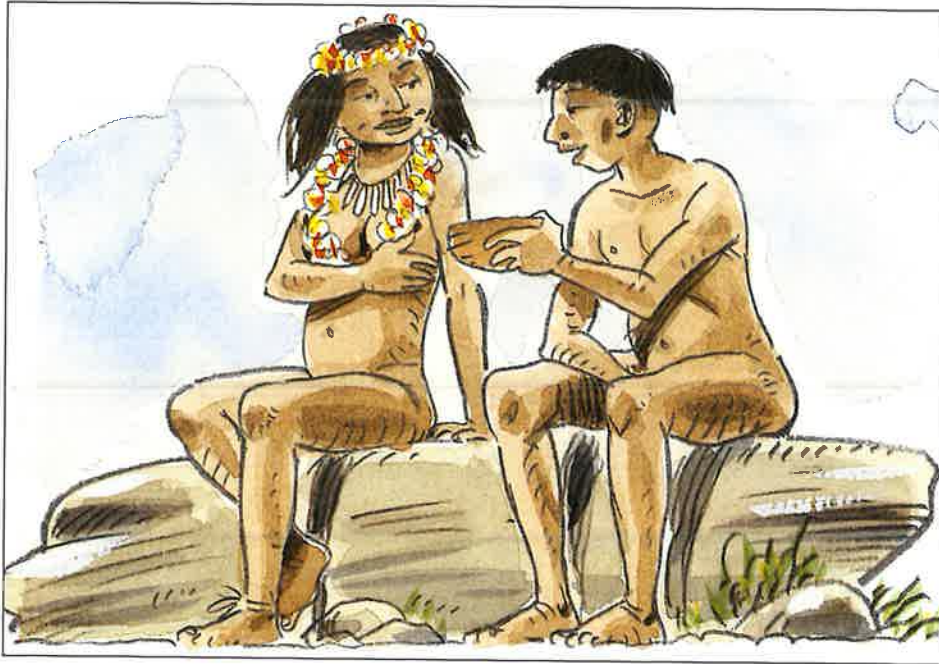
Zelfs de Datihao, die ook in de kring had plaats genomen, moest erom lachen.

Wèkè maakte gebruik van Catiri's onoplettendheid.

De volgende kalebas die Yukuri hem toegooide, sloeg hij zó hard, dat zelfs een stukje ervan in de schoot van zijn vader, de Datihao, terecht kwam.

Wèkè had gewonnen.

Catiri vond het niet erg. Hij had ook een prijs gewonnen want Macuarima had hem gevraagd om naast haar te komen zitten. Wèkè werd van alle kanten gefeliciteerd.

De Datihao stond op en keek naar de Boratio. De Boratio begreep meteen wat de Datihao wilde en gaf een teken.

Het werd plotseling stil. De Datihao ging praten.

„Het is volle maan. We hebben dus volop licht.

De goden vinden dat wij aan onze voorvaders moeten denken.

Wij mogen niet vergeten wie we zijn en hoe we hier terecht zijn gekomen. De goden willen ook dat wij ons lichaam het nodige voedsel geven.

Zodra het witte licht aan de hemel verschijnt, zullen de potten met goddelijke drank buiten worden gezet.

Het vlees zal boven het vuur sudderen en klaar zijn om gegeten te worden.

De maraca's zullen dansen, de tamboerijnen zullen klingelen, de trommels zullen dreunen en de calcó's zullen de zielen van onze voorvaders oproepen.”

Onder luid gejuich ging de Datihao in zijn hangmat uitrusten.

Het zou een zeer lange en gezellige avond worden.

Ze konden ook feesten

Die arme Catiri toch..... het is wel spannend, als je verliefd bent..... Je hoofd slaat op hol..... Denken kun je niet meer. Als je dan ook tijdens een sportontmoeting een bal op je hoofd krijgt, waar alle mensen bij staan, dan zal je dag stuk zijn....Maar neen, Catiri is gelukkig.....Hij mag naast Macuarima zitten.....hum hum, dan kan zijn dag niet meer stuk!

Sporten, feesten, lekker ontspannen samen iets doen. Dat was ook belangrijk voor deze mensen.

Hadden deze bewoners speciale feesten? Hoe en wanneer feestten ze dan?

7.1 Feest vieren.

Feesten doen eigenlijk alle mensen, overal op de wereld. Je hebt vele verschillende soorten feesten: kerstmis, het Chinese Nieuwjaar, carnaval, palmpasen. Kun je er nog meer opnoemen?

Ook de ceramische mensen vierden feesten. Jammer genoeg hebben we hier op Aruba geen enkel bewijs gevonden van feesten of van vieringen met muziek-instrumenten. Geen wonder, want als ze er al waren, waren ze natuurlijk allang vergaan.

Hun muziekinstrumenten werden namelijk van hout, riet, vruchten en zaden gemaakt.

Alle mensen namen deel aan de feesten en ceremonies. Ze maakten zich er ook mooi voor.

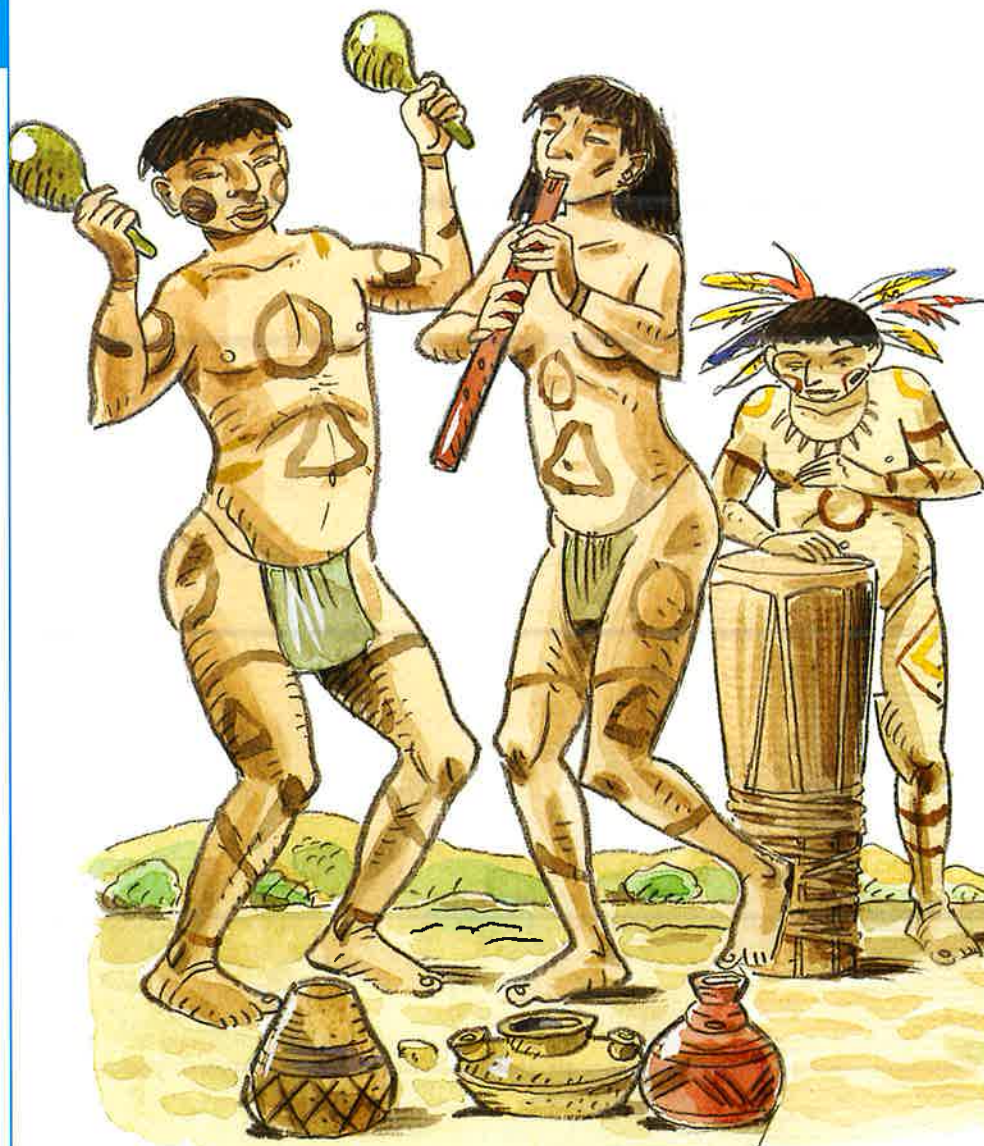
- Ze versierden zich met bloemen, botons- en schelpensnoeren, bonte veren en amuletten (=gelukshangers).
- Ze beschilderden hun lichaam met rondjes, vierkantjes, driehoekjes en grillige lijntjes.

Hun muziekinstrumenten waren waarschijnlijk:

- een trommel, gemaakt van een uitgeholde boomstam
- maraca's of sambaballen
- allerlei soorten fluiten van bamboe
- calcóhoorns
- een schellenkoord van schelpen en zaden

■ 1. Op Aruba is carnaval een groot feest.

Deze instrumenten werden dan bij alle feesten en ceremonies bespeeld.

Men vond resten van wierookpotjes o.a. in een graf in Ser'i Noka.

Deze wierookpotjes wijzen naar zekere ceremonies.

Welke ceremonies dan?

7.2 Religieuze feesten

Deze Caquetio-ceramische mensen zagen het feesten meer als een vorm om de goden te eren.

Alle vieringen of feesten met muziek, dans, eten en drinken waren er om de goden te eren.

Hun ceremonies en vieringen waren meer religieuze feesten.

Dit weten we van andere Caquetio's uit dezelfde tijd, die op het Vasteland woonden. Eén van deze religieuze feesten was een plechtigheid, waarbij het hele volk godsdienstige dansen uitvoerde en liederen zong.

Deze mensen zongen over hun gewoonten en tradities, over hun cultuur.

Maar ook zongen ze over de geschiedenis van hun voorvaders. Die moesten ook hard werken voor het dagelijks brood.

De goden en hun geloof werden niet

vergeten: ze waren animisten d.w.z. ze geloofden dat alles wat leefde en groeide een ziel had.

Door telkens over hun cultuur te zingen, hielden ze hun gewoonten en tradities levend en werden deze niet vergeten.

Deze wijze van cultuuroverdracht (= het doorgeven van gewoonten en tradities van ouders aan hun kinderen) was normaal bij volkeren(=mensen) die niet konden lezen of schrijven.

Volkeren die niet konden lezen of schrijven, leerden hun kinderen hun cultuur door erover te vertellen, te zingen en te dansen.

Vragen en opdrachten

± 1000-----± 1500-----NU
na Chr. na Chr.
de ceramische periode

- A1 a. Hoe komt het dat wij geen enkel bewijs van muziekinstrumenten hebben gevonden?
b. Van welk materiaal werden de instrumenten allemaal gemaakt?
c. Schrijf vijf muziekinstrumenten op, die deze mensen waarschijnlijk gebruikt hebben.
d. Welk snaarinstrument is nu een

typisch Arubaans muziekinstrument?

e. Weet je ook welke een kenmerkend Arubaans ritme is?

- A2 a. Welke betekenis hadden feesten waarschijnlijk voor deze mensen?
b. Is dit bij ons ook het geval? Leg je antwoord uit.

- A3 Op het kopieerblad 7.1 zie je 4 tekeningen:
1) een meisje en een jongen van de Ceramische Periode en 2) een meisje en een jongen van jouw leeftijd. Laat op de tekening zien, hoe jullie beiden, mooi "versierd" naar een feest gaan...

- A4 a. Wat gebeurde bij de religieuze feesten?
b. Waarover zongen deze mensen?
c. Waarom deden ze dat?
d. Ze waren animisten. Wat betekent dat?

- B1 Vertel eens welk feest jij het leukste vindt. Waarom? Je kunt ook een versje over dat feest maken.

- B2 Hieronder zie je een rij met woorden staan. Er horen steeds drie woorden bij elkaar. Schrijf de woorden die bij elkaar horen in je werkmap.

VERSIERING-URN-WONEN-HOGE
TEMPERATUUR- AMULET - BEGRAVING -
ROOI - KERAMIEK - HUT - SPECIAAL -
AMULET

- B3 Op de volgende bladzijde zie je een rij woorden staan. Neem het schema over en vul de juiste woorden in.

GOUDEN KETTING - BESCHILDERING -
SCHELPENSNOER - HAARSPELD - AMULET -
RINGEN - LIPPENSTIFT - BLOEMEN - MAKE UP

Versiering vroeger	Versiering nu

- B5 Schrijf in je werkmap het paar op dat het meest lijkt op:
BOOMSTAM - TROMMEL.
KETTING - SCHELPENSNOER
GITAAR - SAMBABAL
KATOEN - T-SHIRT
GELD - IJZER

De godsdienstige ceremonie was ook een feest

Overal op de wereld hebben mensen ook belangrijke, godsdienstige ceremonies. Vaak zijn deze ook feesten. Een hele bekende voor jullie is Kerstmis. Elk volk heeft zijn eigen godsdienstige feesten. Op Bali in Indonesië heeft men de offerfeesten, waarbij vele offers naar de tempels worden gebracht. In Marokko heeft men het suikerfeest waarbij heel veel gegeten wordt. De Caquetio's hadden ook godsdienstige ceremonies.

■ 2. Een godsdienstig feest.

7.3 Een belangrijke, godsdienstige ceremonie.

De Caquetio's hadden een belangrijke, godsdienstige ceremonie. Tijdens deze plechtigheid zochten ze contact met hun goden. Het dorpshoofd was de juiste persoon om met de goden te praten.

Hij gebruikte een rietstengel om een soort magische poeder te inhaleren (=opsnuiven). Hij raakte dan in trance.

Voordat hij in trance raakte, stak hij zijn toverstaf in zijn keel om te kunnen overgeven.

Door over te geven, zuiverde (=schoonmaken) hij zijn lichaam van al het kwaad.

De Datihao of het dorpshoofd stak zijn toverstaf in zijn keel om over te kunnen geven. Zo zuiverde hij zijn lichaam van al het kwaad.

Onder luid gezang en muziek kregen de goden offergaven aangeboden. Deze bestonden uit:

- aardewerk schalen vol cassave-koeken
- mooi, gaaf fruit
- schalen met gebakken vis, kreeften, krabben en schelpdieren.

Hij was degene, aan wie de goden antwoord gaven op de vragen, die de mensen stelden. Soms praatte het dorpshoofd zo moeilijk dat

Als het dorpshoofd in trance was, kon hij met de goden praten.

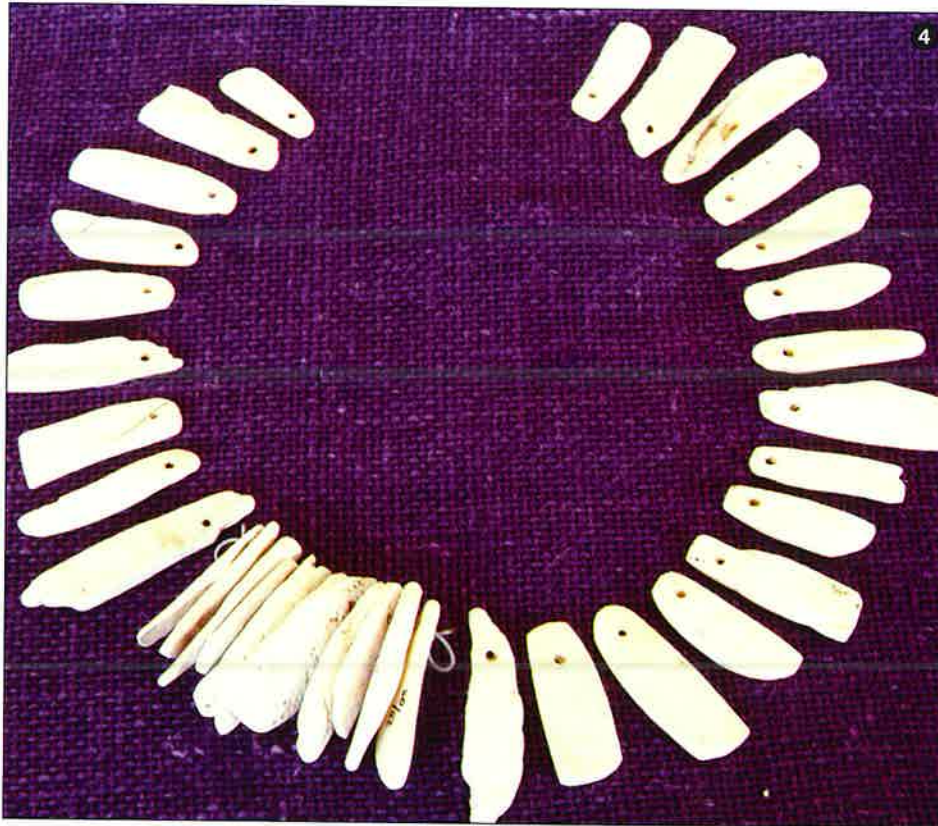
alleen de boratio hem begreep. Deze moest dan uitleg geven aan het volk.

Wanneer werden deze ceremonies gehouden? Deze ceremonies werden gehouden als er oorlog of een natuurramp dreigde of als het volk iets over hun toekomst wilde weten. Dit ritueel of godsdienstige plechtigheid werd niet vaak gehouden, alleen in speciale gevallen.

■ 3. Een opperhoofd in trance.

3

■ 4. Sieraden van schelpen.

7.4 Sieraden bij de ceremonies

Arubaanse sieraden waren heel simpel gemaakt van calcó, andere schelpensoorten en stenen. De meeste zijn ronde, doorboorde schijfjes van een schelp met één of twee gaten: de botons.

Deze botons waren geen knopen, want men droeg toen geen kleren. Alleen de vrouwen droegen een lendelapje. De botons waren een soort kralen om hals- enkel- en armbanden te

maken. Ze waren dus sieraden.

De botons werden geboord met stenen boortjes, de cherts.

Grappig is, dat het gat de vorm van het boortje kreeg: aan één kant iets wijder dan aan de andere kant.

Tussen Stanta Cruz en Bringa Mosa zijn zoveel botons gevonden, dat men die heuvel Cer'i Boton noemt.

Honderden botons zijn gevonden in de graven in de grot te Budui.

Waarschijnlijk waren de botons een soort betaalmiddel tijdens de ruilhandel.

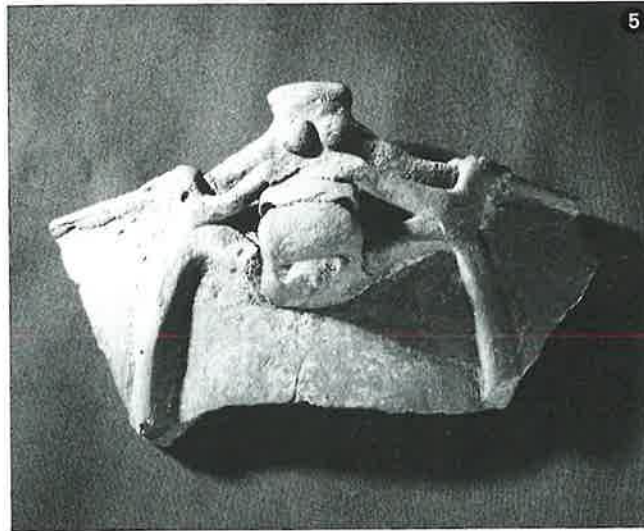
De botons waren schelpenkralen, waarvan enkel-, hals- en armbanden gemaakt werden

Er zijn ook rechthoekige en langwerpige schelpjes gevonden. Ze waren gladgeslepen en aan één kant doorboord.

In Savaneta vond men in een graf een complete ketting, waarvan het snoer vergaan was.

7.5 Bijzondere voorwerpen bij de ceremonies.

Behalve sieraden maakten de ceramische mensen andere dingen, die geen sieraden, maar ook geen gereedschappen waren. We kunnen ze artistieke of religieuze voorwerpen noemen: b.v.

- een dierenkopje, gemaakt van een calcó-knobbel. Misschien zat het vast aan een touwtje als een gelukshanger?
- een afgeslepen en afgerond blok calichi met allerlei groeven erin; het stelt een mensenfiguur voor.
- een staf met knobbels: hij stelt een dierenkopje voor. Was dit de toverstaf, die de Datihao of de Boratio in zijn keel stak tijdens een ceremonie? Hij was van calcó gemaakt. Hiervan is er maar eentje gevonden.

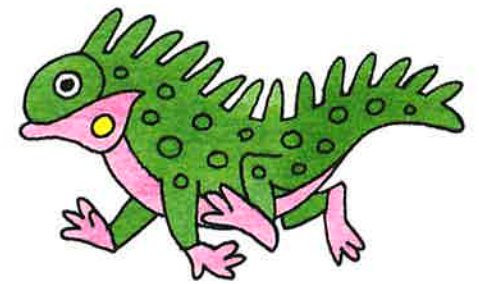

- 5. Dierenkopje.
- 6. Een staf met knobbels.

Vragen en opdrachten

- A1
- a. Wat deden de Caquetio's als ze in _____ bijzondere gevallen iets over de toekomst wilden weten?
 - b. Wie was de juiste persoon om met de goden te praten?
 - c. Wat deed hij om zijn lichaam eerst van al het kwaad te zuiveren?
 - d. Wanneer kon hij pas met de goden praten?
 - e. Wie gaf de mensen soms uitleg?
 - f. Wat voor offergaven kregen de goden aangeboden?
- A2
- a. Wat is de belangrijkste, godsdienstige plechtigheid bij de katholieken?
 - b. Wat geven wij als offergave?
 - c. Hoe heet een godsdienstige leider bij:

- de katholieken? _____
 - de protestanten? _____
 - de joden? _____
 - de pinkstergemeente? _____
- A3 a. Sieraden: _____
 ± 1000 na Chr. _____ Nu _____
 Schrijf er een paar op..... _____
- b. Waarvan zijn de botons gemaakt? _____
 c. Wat weet je van het gat? (of gaten?) _____
 d. Waar vond men veel botons als
 bijgiften? _____
- A4 a. Schrijf op waarvoor schelpen allemaal
 gebruikt werden. _____
 b. Wat doen wij nu met een mooie, grote
 calcó schelp? _____
- A5 a. Noem een paar religieuze voorwerpen
 op. _____
 b. Teken de toverstaf van de shaman of
 de Datihao. _____
- B1 Zoek eens wat op over andere religieuze
 ceremonies in onze tijd maar ook in
 andere landen. _____
- B2 Een ander woord voor chert is? _____
- B3 Waarom brachten de Caquetio's offers _____
 aan de goden? _____

OM TE ONTHOUDEN**Blok 1**

1. De Caquetio's kwamen na de Pre-ceramische mensen op Aruba wonen. De Caquetio's woonden niet alleen op Aruba, maar ook op Bonaire, Curaçao en de kustvlakte van Venezuela. Deze mensen spraken een Arowakse taal.
2. De Caquetio's kenden al een bestuursvorm.
3. De grootste baas van de Caquetio's was het opperhoofd of de Cacique. Een priester hielp de Cacique bij de ceremonies. Bij iedere stam had de priester een andere naam. De Cacique had ook nog andere helpers: de Diao's en hun Datihao's.
4. De Caquetio-mannen waren 1.70m lang, de vrouwen iets kleiner. Ze waren flinkgebouwd met brede schouders. Hun huidskleur was koperkleurig en ze hadden sluike, zwarte haren en zwarte ogen.
5. Op Aruba kozen de Caquetio's een vast plekje; bij een rooi b.v. waar ze konden wonen, zaaien en oogsten. Hun nederzettingen of dorpjes bestonden uit hutjes. Ze maakten aardewerk en deden aan landbouw. Hun levenswijze verschilde met die van de Pre-ceramische mensen.
6. De Caquetio's kwamen hier met hun eigen cultuur (gewoonten en tradities) en konden zich goed aanpassen aan de situatie op ons eiland. Ze waren eenvoudige, maïsverbouwende boeren. Als volk waren de Caquetio's vredelievend, vrijgevig en ze hielden wel van hun maïsbiertje. Al waren ze geen vechters, toch voerden ze om de drie jaar rituele oorlogen ter ere van hun goden.
7. De vijand van de Caquetio's waren de Cariben. De Cariben voerden veel oorlogen. Bij godsdienstige feesten aten zij ook mensenvlees.

OM TE ONTHOUDEN**Blok 2**

1. Het oudste gedeelte van Aruba is \pm 95 miljoen jaren oud. De omgeving van de Jamanota bestaat uit vulkanisch gesteente o.a. diabaas. De rotsformaties van Ayo en Casibari bestaan uit dioriet. Onze grotten ontstonden miljoenen jaren geleden uit miljarden (één miljard is 100 miljoen) koraaldiertjes.
2. Aruba heeft een warm klimaat met een regentijd (van eind oktober tot eind februari) en een droge tijd (van eind februari tot oktober). In het Arubaanse landschap zien we rooien lopen. Rooien zijn regenriviertjes; in de droge tijd zijn ze lege, ondiepe gleuven in de aarde.
3. De grotere gereedschappen waren toen: bijlen, beitels, hamers en chapi's. De Caquetio's moesten een stuk mondi omkappen en verbranden om een akkertje aan te leggen. Ook hadden ze de grotere gereedschappen nodig bij het bouwen van kano's en huizen. Soms gebruikten ze hun bijlen als wapens om zich te verdedigen. De chapi werd gebruikt om de aarde los te maken en om kuilen te maken bij het zaaien. De bijlen, beitels en hamers waren van diabaas. Alleen de chapi werd van de onderkant van de calcó-schelp gemaakt.
4. De fijnere gereedschappen waren: messen, boortjes en rasp. De vlijmscherpe messen hadden een rechte snede en waren van diabaas gemaakt. De boortjes waren klein en ze werden van chert gemaakt. Chert is een andere naam voor vuursteen, die uit het Vasteland naar Aruba werd gebracht. Men gebruikte de boortjes om gaatjes te maken in schelpen om er snoeren van te rijgen. Met veel kleine stukjes chert in een plankje werd een rasp gemaakt. Hiermee werd yuca tot meel geraspt.
5. De jachtgereedschappen waren: slingerstenen of bola's. Deze slingerstenen hadden een groef erom heen en dienden waarschijnlijk om visnetten en kreeftenvallen zwaarder te maken. De bola's waren een soort slingerstenen. Men gebruikte ze bij de jacht en ook weleens om de vijand te verwonden, de gevechtsbola's.
6. De onbewerkte gereedschappen waren: klopstenen, slijpstenen, wrijfstenen en maalstenen. Met klopstenen werden de gereedschappen in hun vorm geslagen. Ook werden ze gebruikt om gaten in de calcó's te slaan en zo de slakken eruit te halen. Met slijpstenen hield men bijlen, beitels en messen scherp. Met wrijfstenen werden stukjes steen tot verfpoeder vermalen. Maalstenen, de pied'i mula met manga, waren grotere wrijfstenen, waarmee de maïs werd gemalen.

OM TE ONTHOUDEN

Blok 3

1. Alles wat in de Ceramische Periode van hout of van plantenvezels gemaakt was, is vergaan en verdwenen. Van hout waren b.v.: kommetjes, schalen, speren, pijl en boog. Van plantenvezels waren: manden, visnetten en hangmatten. Resten van voorwerpen van steen, schelp en aardewerk zijn nog door de archeologen gevonden.
2. De tijd, waarover we geen geschreven berichten hebben, noemen we de prehistorie. De Pre-ceramische Periode en de Ceramische Periode horen bij de prehistorie van Aruba.
3. De Caquetio's waren landbouwers of boeren, die bij een rooi of bij een samenvloeiing van rooien gingen wonen. Ze konden:- zaaien en oogsten
 - potten bakken
 - met pijl en boog schieten
 - vissen
 - hamaca's weven
 - hutten bouwen

Ze verbouwden vooral yuca, maïs en pompoen en bewaarden hun voorraad in grote potten. Hun belangrijkste voedsel was: vis, schaal- en schelpdieren. Verder aten ze ook het vlees van een leguaan, konijn, vogel en zeeschildpad. Hun maaltijden waren erg afwisselend: ze aten b.v. gestoofd of gebakken of

- geroosterde vis of vlees of schelpdieren met calabaszaden, agavebladeren of bringamosastengels en cassave-koeken.
4. Deze Periode, waarin de nieuwe bewoners potten van klei bakten, wordt de Ceramische Periode genoemd.
5. De Caquetio's leefden volgens een bepaalde orde en regelmaat. Ze hielden hun lichaam schoon door na de dagelijkse maaltijd te baden in zee of in een rooi. Ze hadden geen toilet en maakten een kuil, die ze later dichtgoiden. Ze gingen meestal, behalve bij feesten, vroeg slapen.

OM TE ONTHOUDEN**Blok 4**

1. Op Aruba zijn verschillende dorpjes gevonden waar ceramische mensen vroeger hebben gewoond. Er zijn opgravingen verricht te Ser'i Noka en Tanki Flip. Door deze opgravingen is men heel veel te weten gekomen over hoe die mensen vroeger woonden.
2. De Caquetio's bouwden hun huizen:
 - bij de zee, waar rooien uitkomen
 - bij een rooi
 - waar rooien samenkomen

De meeste huizen hadden een ronde of ovale vorm. Er waren veel palen nodig. De paalgaten werden eerst in de diorietbodem uitgegraven. Daarin kwamen de palen stevig te staan. De wand van gevlochten takken tussen de palen werd met een mengsel van calichi, klei en stro dichtgemaakt. Een platdak of puntdak werd gemaakt aan horizontale palen. De kookhutten waren kleiner dan de huizen en ovaal van vorm.
3. In de afvalkuilen zijn potscherven, botjes, koraalstenen, schelpen, veel as en houtskool gevonden. In de haarden werden aardewerk potten en kommen gebakken.
4. Een huis werd samen met vrienden en familieleden gebouwd. De woningen stonden waarschijnlijk in familiegroepen

bij elkaar. In zo'n dorpje woonden ongeveer 60 mensen. Om het pleintje in het dorpje had je de huizen van de Datihao, de Boratio, de familie- en de vriendengroepen en ook de kookhutten. Op dit plein werden alle ceremonies, feesten, balspelen en ruilhandel gehouden.

5. Op het vasteland waren er grote dorpshuizen, die maloca's werden genoemd. Verschillende maloca's bij elkaar vormden samen een poblado of dorp.

gebruikt werden, waren donkerrood of bruin.

OM TE ONTHOUDEN

OM TE ONTHOUDEN Blok 5

1. Aardewerk is een voorwerp van natte, zachte klei gemaakt. Het bakken van aardewerk onder een zeer hoge temperatuur noemen we keramiek. De Caquetio's bewaarden hun water- en voedselvoorraad in grote keramiek potten. Het koken deden ze in kleinere kookpotten. Brood werd op bakplaten gebakken. Verder hadden ze ook sierpotten en -schalen voor hun ceremonies. Voor een bijzondere begrafenis werd een grote pot als urn gebruikt om iemand in te begraven. Kleinere, gave potten vond men in de gewone graven als bijgiften.
2. Verschralen is het toevoegen van gruis en stro aan de klei, zodat het aardewerk bij het bakken niet zou barsten of breken. Voorraadpotten hadden een dikke wand; ze waren grof en hadden geen versiering. Sierpotten en -schalen hadden een dunne wand; ze waren glad gepolijst en ze waren vaak versierd met figuren of beschilderd.
3. De potversieringen bestonden uit pootjes, tuitjes, dierenkopjes of mensengezichten van klei. Ook werden met heel dunne takjes kromme en rechte lijnen op de potten geschilderd. De kleuren verf, die

OM TE ONTHOUDEN**Blok 6**

1. Door de grafvondsten kwamen de archeologen veel te weten over de leefwijze van de Caquetio's. Ze hadden verschillende vormen van begravingen. De twee hoofdgroepen van begravingen waren:
 - de lijkbegroaving
 - de urnbegroaving
2. Bij de lijkbegroaving werd de dode direct na het sterven met opgetrokken knieën in de grond begraven. Bij de urnbegroaving waren er twee manieren:
 - de primaire urnbegroaving
 - de secundaire urnbegroaving
 Bij de primaire urnbegroaving werd het lichaam meteen in hurkhouding in een grote urn begraven.
 Bij de secundaire urnbegroaving werd het skelet van een vroegere lijkbegroaving opgegraven en de beenderen werden dan begraven in een urn met een kleinere urn als deksel erop.
3. Vaak kreeg de dode een bijgift in zijn graf mee. Bijgiften konden zijn: een schaal, een pot, een casuela, kelkjes, een polijststeen, een mooie steen, schelpen en botons. De bijgiften werden waarschijnlijk als herinnering of als geliefd eigendom meegegeven.
4. Omdat niet iedereen op dezelfde manier begraven werd, denken de archeologen,

dat deze mensen ook verschilden in belangrijkheid en aanzien.

Kinderen waren bij deze mensen héél belangrijk, want zij vormden de toekomst van de groep; zij zorgden ervoor dat de groep overleefde. Kinderen en belangrijke mensen werden in een urn begraven.

5. De doden lagen in groepjes in aparte grafvelden begraven. De archeologen denken daarom, dat de Ceramische mensen in familiegroepjes bij elkaar woonden. Bij groepjes grafkuilen vond men grote haarden, hoewel de doden niet verbrand werden.

OM TE ONTHOUDEN**Blok 7**

1. Op Aruba is geen bewijs van feesten uit de Ceramische Periode gevonden. Wel zijn er wierookpotjes gevonden, die wijzen naar bepaalde ceremonies. Wat de archeologen weten van de feesten en ceremonies uit die periode, weten zij van andere Caquetio's, uit dezelfde tijd, die op het Vasteland woonden.
2. Alle vieringen of feesten met muziek, dans, eten en drinken waren om de goden te eren. Hierbij werden offers gebracht.
3. De muziekinstrumenten van de Caquetio's waren van hout, riet, vruchten en zaden gemaakt en zijn dus vergaan. Hun muziekinstrumenten waren waarschijnlijk: trommels, maraca's, fluiten, calcó-hoorns en schellenkoorden van schelpen en zaden. Ze zongen over hun gewoonten en tradities, over hun cultuur en hun voorvaderen.
Zingend, vertellend en dansend hielden ze hun cultuur levend. Zo leerden de kinderen hun cultuur, omdat de ouders niet konden lezen en schrijven.
4. De Caquetio's hadden een belangrijke, godsdienstige ceremonie, waarbij ze contact zochten met hun goden. De Datihao inhaleerde een soort magische poeder om in trance te raken.

Maar eerst zuiverde hij zijn lichaam van al het kwaad door zijn "toverstaf" in zijn keel te steken en over te geven. In trance sprak de Datihao met de goden; de Boratio gaf dan uitleg aan de mensen. Deze ceremonies werden alleen gehouden bij een oorlog, een natuurramp of als het volk iets over de toekomst wilde weten.

5. Voor de feesten of ceremonies versierden de mensen zich met bloemen, botons en schelpensnoeren, bonte veren en amuletten. Ze beschilderden zich met allerlei figuren en mooie lijntjes. De botons waren platte, ronde schijfjes van schelpen gemaakt. Van de botons maakte men sieraden: hals-, enkel- en armbanden. Ze waren zeker géén knopen. Veel botons werden gevonden in de grotten van Budui en bij Ser'i Boton, maar ook in de dorpen.